

Projekt

z dnia 3 czerwca 2024 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY WIELOWIEŚ**

z dnia 2024 r.

**w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś
na lata 2024 - 2027”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.: Dz. U. 2024 r. poz. 609 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4, ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.: Dz. U. z 2022 poz. 840 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach

**Rada Gminy Wielowieś
uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2024 - 2027” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wielowieś.

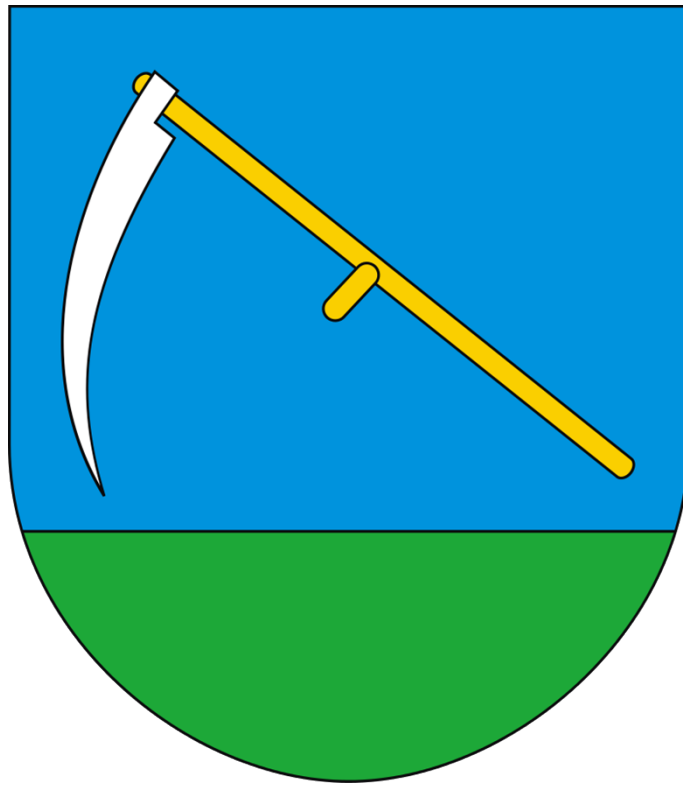
§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady
Gminy Wielowieś

Marek Kremzer

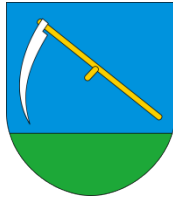
Załącznik do uchwały Nr
Rady Gminy Wielowieś
z dnia 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WIELOWIEŚ NA LATA 2024 – 2027

**Wielowieś
2024 r.**

ZLECENIODAWCA:

Gmina Wielowieś
ul. Główna 1
44-187 Wielowieś
tel.: 48 322 378 600
fax.: 48 322 335 114
e-mail: info@wielowies.pl
www.wielowies.pl

WYKONAWCA:

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Miejska 93/12B
35-317 Rzeszów
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.reliktarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	14
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	14
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026	14
4.1.2 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).....	15
4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	16
4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	17
4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	18
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2022-2025	18
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" – Zielone Śląskie	18
4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	19
4.2.4 Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035	20
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	21
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Wielowieś na lata 2022-2027	21
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś.....	21
5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś	23
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	42
5.2.1 Charakterystyka gminy.....	42
5.2.2 Rys historyczny	43
5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	45
5.2.4 Zabytki ruchome.....	57
5.2.5 Zabytki archeologiczne.....	58
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	59
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków	59
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	61
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	72
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	73
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	75
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	76
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	78
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	80
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	85

1. WSTĘP

Program ten stanowi aktualizację opracowanego dokumentu - Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2020 - 2023 uchwalony Uchwałą Nr XIII/116/2020 Rady Gminy Wielowieś z dnia 20 lutego 2020 r. Opracowanie zostało zaktualizowane, uzupełnione oraz poszerzone.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzące powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym IX rozdziale opisano realizację i finansowanie przez Gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 951, ze zm.*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2023 poz. 951, ze zm.*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu

warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomości, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy

ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. z 2023, poz. 40, ze zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t. j. Dz. U. 2023, poz. 977, ze zm.*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t. j. Dz. U. 2023, poz. 682, ze zm.*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 877, ze zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1336, ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 344, ze zm.). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1662). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 571). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 887, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych** (t. j. Dz. U. Nr 39, poz. 311 z pon. zm.).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1597, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1450).
- **Ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1356, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 70, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1774, ze zm.).
- **Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji** (t. j. Dz. U. 2023, poz. 28, ze zm.).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 385). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną a osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 2393*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 164*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1721*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. z 2017 r. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2017 r. poz. 1674*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014 r. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004 r., poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, poz. 510*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 19.07.2019 r. ws. wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (*Dz. U. z 2019, poz. 1470*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 12.05.2004 r. ws. odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (*Dz. U. z 2004, poz. 1304*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 09.04.2004 r. ws. organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (*Dz. U. z 2004, poz. 706*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 01.04.2004 r. ws. nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (*Dz. U. z 2004, poz. 650*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie, jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Mają one przede wszystkim wpływ na działania podejmowane przez gminę.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami*. Dokument ten obejmuje lata 2023-2026. Został on przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

W ramach tego Programu będą realizowane następujące cele:

CEL GŁÓWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE.

Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych, tj.:

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnieniu narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju:

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej;
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego;
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnianych;
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości:

1. Model i system wartościowania zabytków;
2. Plany zarządzania dla pomników historii;
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
4. System bezpieczeństwa zabytków;
5. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań:

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków;
2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001;
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE;
4. Wsparcie planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych:

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;

2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków:

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków:

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+;
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Premia zabytkowa;
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3: Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych:

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków;
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
3. Twój dom – dialog z tradycją;
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”;
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego;
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny;
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego;
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom;
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

4.1.2 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

Strategia jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego - przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2022-2025

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr VI/43/9/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 kwietnia 2022 r. Program ten jest piątym Programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006-2009, następnie opracowano jego aktualizację – na lata 2010-2013, 2014-2017 i 2018- 2021.

Przedmiotem Programu są wszystkie obiekty zabytkowe niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem Programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania obiektów zabytkowych w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

Celem nadrzędnym jest harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa, wspomagającego budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie. Aby ten cel został zrealizowany, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

Cel strategiczny I – Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 – Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa.

Cel operacyjny I.2 – Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa.

Cel operacyjny I.3 – Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego.

Do realizacji celów wyznaczono kierunki działań.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" – Zielone Śląskie

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie została przyjęta uchwałą nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19.10.2020 r.

Strategia jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Dokument zawiera wizje, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

W analizie SWOT wśród silnych stron wskazano m.in.: zróżnicowane walory przyrodniczo-kulturowe województwa, umożliwiające rozwój różnych wyspecjalizowanych form turystyki, w tym przemysłowej (Szlak Zabytków Techniki) i kulturowej (Szlak Orlich Gniazd).

W Strategii wypracowano grupę przedsięwzięć stanowiących zbiór typów projektów, zadań i aktywności samorządu województwa. Rozpoczęcie prac opartych o zarysowane przedsięwzięcia otwierać będzie etap wdrożenia Strategii i jej koncentracji tematycznej w zakresie realizowanych celów i kierunków. Poniżej wskazano działania w obszarze zabytków: Nazwa przedsięwzięcia: Turystyczne Śląskie

Zakres przedsięwzięcia:

1. Tworzenie i rozwój atrakcyjnej oferty turystycznej: Beskidów, Śląska Cieszyńskiego, Jury Krakowsko Częstochowskiej, Krainy Górnej Odry.
2. Popularyzacja rozpoznawalności i dalszy rozwój marki Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego i Szlaku Orlich Gniazd.
3. Upowszechnienie wiedzy na temat unikalnej wartości historycznej i kulturowej Podziemi Tarnogórskich wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
4. Rozwój turystyki biznesowej i przemysłu wielkich wydarzeń.
5. Popularyzacja i rozwój infrastruktury służącej turystyce pielgrzymkowej i turystyce sentymentalno-kulturowej.
6. Rozwój turystyki bez barier oraz rozwój bezpieczeństwa na szlakach turystycznych.

4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ został przyjęty uchwałą nr V/26/2/2016 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 29 sierpnia 2016 r.

Niniejszy dokument powstał w wyniku przeprowadzonej w latach 2013-2016 aktualizacji Planu z 2004 r. wraz z jego częściową zmianą z 2010 r. Plan poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego.

Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych.

W Planie omówiono bardzo szczegółowo obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Specyficznym dziedzictwem okresu industrializacji (od XVIII do XX w.), podkreślającym odrębność i wyjątkowość krajobrazu kulturowego regionu, są historyczne obiekty i zespoły zabudowy związane z górnictwem węgla kamiennego, wydobywaniem i przetwórstwem metali kolorowych, jak kopalnia cynku i srebra oraz hutnictwem żelaza.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, cel 3 jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu:

3. Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

- 3.1. Ochrona zasobów środowiska.
- 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.
- 3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Wskazano między innymi kierunek działania:

Kierunek 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich:

- kształtowanie atrakcyjnych terenów mieszkaniowych o wysokiej jakości rozwiązań urbanistycznoarchitektonicznych;
- kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;
- kształtowanie terenów zieleni miejskiej pełniących funkcje rekreacyjne, zdrowotne, estetyczne i przyrodnicze;
- kształtowanie systemu zielonych pierścieni wokół miast w oparciu o lasy, parki i tereny otwarte;
- rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;
- rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym poprzemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych);
- gospodarowanie wodami opadowymi ukierunkowane na spowolnienie odpływu ze zlewni (system mikro – i małej retencji).

4.2.4 Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035

Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035 zostały przyjęte uchwałą XXXIV/272/2021 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 16 grudnia 2021 r.

Dokument określa kierunki rozwoju powiatu do realizacji na lata 2021-2035. Jego celem jest wskazanie misji, wizji oraz celów strategicznych, których realizacja w określonym horyzoncie czasowym przyczyni się do rozwoju powiatu.

Wyznaczone wizje przyszłości Powiatu Gliwickiego nakreślone przez kierunki strategiczne związane z dziedzictwem kulturowym:

- Współzależny i zintegrowany rozwój funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych, środowiskowych, respektujący priorytety ekorozwoju.

- Wyjątkowe miejsce na mapie województwa śląskiego pod względem walorów środowiskowych – pielęgnowanych i rozsądnie wykorzystywanych dla rozwoju funkcji rekreacyjnych i turystycznych, atrakcyjnych dla mieszkańców Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

- Obszar będący wizytówką województwa śląskiego, promujący region walorami przełamującymi stereotypowe postrzeganie Górnego Śląska.

Cele i kierunki działań Powiatu Gliwickiego w obszarze ochrony zabytków:

Cel strategiczny: Oryginalne walory powiatu tworzące unikatową jakość życia mieszkańców.

Cel operacyjny: Wysoka jakość przestrzeni powiatu.

Kierunek działania:

- Ochrona, wykorzystanie i promocja zabytkowych i symbolicznych obiektów powiatu.

Cel operacyjny: Przedsiębiorczość mieszkańców zagospodarowująca walory i potencjały powiatu.

Kierunki działań:

- Promowanie wśród mieszkańców przedsiębiorczego wykorzystywania lokalnych potencjałów, w tym działania wspierające kooperację i integrację rolnictwa, rzemiosła, przetwórstwa i turystyki.

- Działania na rzecz wykreowania, we współpracy z gminami i lokalnym biznesem, wiodących typów turystyki opartych na specyficznych atutach powiatu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

Gmina ma obowiązek wykonania do dnia 1 stycznia 2026 r. Planu Ogólnego zastępującego zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1688).

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Wielowieś na lata 2022-2027

Strategia Rozwoju Gminy Wielowieś na lata 2022-2027 została podjęta Uchwałą Nr XXIX/301/2021 r. Strategia jest podstawowym, a zarazem najważniejszym dokumentem samorządu Gminy, określającym cele, kierunki i możliwości rozwojowe. Jest to również dokument o charakterze operacyjno – wykonawczym, będący bazą dla dalszych rozważań w zakresie rozwoju lokalnego.

Poniżej przedstawiono cele operacyjne, strategiczne oraz zadania spójne z przedmiotowym opracowaniem:

Obszar II „Różnorodna oferta rekreacyjna, kulturalna i turystyczna”.

Cel strategiczny I. Efektywne wykorzystanie potencjału endogenicznego gminy

Cel operacyjny I.III. Wykorzystanie walorów turystycznokulturowych Gminy

Kierunki działań:

I.III.1. Urozmaicenie oferty turystyczno - rekreacyjnej Gminy,

I.III.2. Promocja walorów kulturowych w oparciu o lokalne zasoby,

I.III.3. Wspieranie rozwoju agroturystyki i ekoturystyki.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś

W dniu 24.09.2023 r. weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wyeliminuje studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W miejscu tego dokumentu będą musiały zostać wykonane plany ogólne. Obowiązujące przed wejściem w życie nowelizacji studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowają moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego danej gminy, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2025 r. i będzie stosowało się do nich przepisy dotychczasowe. Zgodnie z zapisami ustawy plany ogólne sporządza się dla obszaru gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych innych niż ustalone przez ministra właściwego do spraw transportu. W planie ogólnym określa się strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne; można określić również obszary uzupełnienia zabudowy i obszary zabudowy śródmiejskiej. Ustalenia planu ogólnego uwzględnia się przy sporządzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz stanowią podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu. Przy ustalaniu planu ogólnego gminy uwzględnia się m.in. zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi, dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium, co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Dokument *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wielowieś* uchwalony został w 2002 r. (Uchwała Nr XXXVI/1-199/02 z dnia 8 października 2002 r.). Zmiany Studium wprowadzone zostały następującymi uchwałami Rady Gminy Wielowieś: Nr XXVIII/202/05 z dnia 29 listopada 2005 r. i Nr XXVII/210/10 z dnia 26 marca 2010 r.

W *Studium* w rozdziale 5.2.3. zostały omówione zasady ochrony dóbr kultury i krajobrazu w poszczególnych jednostkach osadniczych. Wyznaczono w nich poszczególne strefy ochrony konserwatorskiej.

Strefa „A” pełnej (ściślej) ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszary szczególnie wartościowe, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, do bezwzględnego zachowania. Strefą tą objęto obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z ich bezpośrednim otoczeniem. Wyznaczono ją w obrębie miejscowości: Dąbrowa, Wielowieś, Zacharzowice. W strefie „A” zasadą nadrzędną przy podejmowaniu wszelkich działań inwestycyjnych, remontowych i konserwatorskich, pozostaje ochrona wartości kulturowych. Podejmowanie wszelkich prac w obrębie strefy wymaga wcześniejszych uzgodnień i akceptacji ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Strefą tą objęto zachowane wartościowe założenia przestrzenne zespołów folwarcznych oraz szczególnie wartościowe układy ruralistyczne z zachowaną pierwotną zabudową. Strefę częściowej ochrony konserwatorskiej wyznaczono w obrębie miejscowości: Błazejowice, Dąbrówka, Gajowice, Radonia, Świbie, Wielowieś. Zasadą nadrzędną jest podporządkowanie w zakresie gabarytów i skali nowej zabudowy (dotyczy to również przebudów i modernizacji budynków istniejących) skali zabudowy tradycyjnej. W obrębie wyznaczonych stref B pośredniej ochrony konserwatorskiej wszelkie uzupełnienia zabudowy, remonty, modernizacje oraz przebudowy powinny być prowadzone z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obowiązujące uzgodnienia konserwatorskie dotyczą również lokalizacji oraz skali i gabarytów nowo projektowanych obiektów, które nie powinny zakłócać charakteru zachowanej zabudowy (łącznie z układem jej rozplanowania) posiadającej wartości kulturowe. Ustalenia konserwatorskie dla strefy „B” obejmują również obowiązek zachowania historycznych linii zabudowy oraz przekroju ulic i zadrzewienia z historycznym podziałem na działki budowlane (w uzasadnionych przypadkach zachowania ciągłości ich historycznych podziałów). W wypadku wymiany zabudowy nieposiadającej wartości zabytkowych (zużytej technicznie) na nową, władza architektoniczno-budowlana powinna wymagać nawiązania do istniejącej zabudowy tradycyjnej.

Strefa „E” ochrony ekspozycji. Strefa ochrony widoku sylwety wsi (z jej dominantami) i charakterystycznych jej fragmentów (z wyznaczonych miejsc i punktów widokowych oraz odcinków tras komunikacyjnych). Strefę ochrony ekspozycji wyznaczono dla miejscowości Wielowieś. Na obszarze strefy szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa w strefie (także kształtowanie wysokiej zieleni)

powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty nie zagrażające ekspozycji widokowej zespołów zabudowy o wartościach kulturowych.

Strefa „W” - ochrony archeologicznej. Strefa obejmuje tereny o domniemanej na podstawie badań powierzchniowych lub innych wskazówek, zawartości reliktywów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Strefę ochrony archeologicznej wyznaczono w obrębie miejscowości: Czarków, Gajowice. Sieroty, Świbie. Wszelkie prace ziemne w tym też przekładki i realizacja podziemnych ciągów infrastruktury technicznej może odbywać się tylko pod nadzorem archeologicznym. Stanowiska archeologiczne nie objęte strefą „W” ochrony konserwatorskiej winny mieć zachowaną strefę ochronną o promieniu 350 m. wokół znanego i oznaczonego na mapie miejsca znalezisk powierzchniowych. W strefach tych w przypadku prac ziemnych należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym.

Ogólne zasady ochrony dóbr kultury i krajobrazu, które powinny być ustalone w planach miejscowych:

1. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wymagane jest wprowadzenie nakazu budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.
2. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach chronionych prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach (wpisanych do rejestru zabytków), wymagane uzyskanie uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, wymagane uzyskanie pozytywnej opinii konserwatorskiej.
4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r., wymagane każdorazowe uzyskanie pozytywnej opinii konserwatorskiej oraz wykonanie dla nich koniecznej dla celów archiwalnych dokumentację i konserwatorskiej.
5. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.
6. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych mają mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z odpowiednimi służbami konserwatorskimi.
7. W obrębie strefy „A” i „B” ochrony konserwatorskiej, wszelkie działania muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
8. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.

5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnić ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Na obszarze gminy Wielowieś obowiązuje 40 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plany określają obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W planach zostały ustalone formy ochrony dla obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz dla stanowisk archeologicznych. Zostały ustalone także strefy ochrony konserwatorskiej: pełna (ściśła) strefa ochrony konserwatorskiej, pośrednia strefa ochrony konserwatorskiej, strefa widoku sylwety wsi (z jej dominantami) i charakterystycznych jej fragmentów (z wyznaczonych miejsc i punktów widokowych oraz odcinków tras komunikacyjnych), strefa obserwacji archeologicznej oraz strefa obejmująca obszar o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości relikwów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej.

Poniżej, w tabeli nr 1, przedstawiono spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Wielowieś.

Tabela 1. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielowieś¹.

Lp.	MPZP	Numer i data uchwały	Ustalenia ochrony zabytków
1.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Wielowieś	XXV-133/2001 z 06.07.2001 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie z uwagi na wartości kulturowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ul. Główna, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, XV w./1935, Nr rej. 371/60 - ul. Zamkowa 1, zespół pałacowy (pałac, park, folwark), XVIII/1923, nr rej. 372/60. <p>Działalność w obrębie obiektów wymienionych w pkt. 1 (dotyczy m. in. remontów, adaptacji, modernizacji i rozbudowy, prac ziemnych, pielęgnacji i wycinki drzew), wymaga uzyskania zezwolenia Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>2.2. Wykaz obiektów architektury i budownictwa wpisanych do ewidencji zabytków chronionych prawem miejscowym (załączona tabela w planie).</p> <p>Działalność w obrębie obiektów wymienionych w pkt 2) (dotyczy m. in. remontów, adaptacji, modernizacji i rozbudowy, prac ziemnych, pielęgnacji i wycinki drzew), wymaga uzyskania opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>2.3. Wykaz krzyży i kapliczek przydrożnych (załączona tabela w planie).</p> <p>2. 4. Zabytkowe parki, cmentarze, aleje (załączona tabela w planie).</p> <p>2.5. Zabytkowe obiekty techniki (załączona tabela w planie).</p> <p>2.6. Wykaz stanowisk archeologicznych (załączona tabela w planie).</p> <p>2.7. Strefy ochrony konserwatorskiej</p> <p>2.7.1. Strefa „A” - pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszary szczególnie wartościowe, o dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, do bezwzględnej zachowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kościół wraz z dawnym cmentarzem przykościelnym, w granicach ogrodzenia oraz kapliczką św. Jana Nepomucena. Należy zachować istniejący sposób zagospodarowania przestrzeni, teren dawnego cmentarza przykościelnego winien zachować swój charakter. - zespół pałacowo folwarczny w granicach ogrodzenia. Sposób postępowania w obrębie zespołu należy w stosunku do jego poszczególnych elementów należy zróżnicować, tak aby wszystkim im zapewnić użytkowanie i właściwe utrzymanie. <ul style="list-style-type: none"> • pałac – dążyć do remontu elewacji i zachowanych elementów wystroju o walorach zabytkowych. • park – zapewnić właściwe użytkowanie, dążyć do przeprowadzenia rewaloryzacji w oparciu o projekt • folwark – zapewnić użytkowanie. Dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach zapewnienia dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów. Ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania a co zatem idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r) oraz wprowadzenie nowych. Wymagane jednak jest dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej; <p>Podjęcie wszelkich prac w obrębie strefy wymaga wcześniejszych uzgodnień i akceptacji ze strony Państwowej Służby Ochrony Zabytków - Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>2.7.2. Strefa „B” - pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej</p>

¹ <https://rejestrurbanistyczny.gison.pl/wielowies>

		<p>zabudowy. Strefa obejmuje zachowany czytelny układ ruralistyczny w typie wydłużonego wrzeciona z zabudową tradycyjną i kościołem na jednym z krańców. W skład strefy wchodzi owalnica wraz z obustronną zabudową. Granicę strefy wyznaczają tylne granice działek siedliskowych.</p> <p>Ochronie podlega utrzymanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania oraz charakter i skala zabudowy (2 do 2,5 kondygnacji). Wszelkie zmiany przebiegu lub przekroju ulic wymagają uzgodnień konserwatorskich. Zasadą nadrzędną jest podporządkowanie w zakresie gabarytów i skali nowej zabudowy (dotyczy to również przebudów i modernizacji budynków istniejących) skali zabudowy tradycyjnej.</p> <p>Działalność konserwatorska w strefie „B” powinna zmierzać do ochrony historycznego układu przestrzennego w zakresie rozplanowania, skali i brył zabudowy oraz polegać na:</p> <p>a) zachowaniu zasadniczych elementów historycznego rozplanowania;</p> <p>b) restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów;</p> <p>c) dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły zabudowy z możliwością modyfikacji wysokości zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej; W obrębie wyznaczonych stref B pośredniej ochrony konserwatorskiej, wszelkie uzupełnienia zabudowy, remonty, modernizacje oraz przebudowy powinny być prowadzone z opiniowaniem programu działania i projektów z właściwymi służbami konserwatorskimi. Obowiązujące opiniowanie konserwatorskie dotyczy również lokalizacji oraz skali i gabarytów nowo projektowanych obiektów, które nie powinny zakłócać charakteru zachowanej zabudowy (łącznie z układem jej rozplanowania) posiadającej wartości kulturowe. Ustalenia konserwatorskie dla strefy „B” obejmują również obowiązek zachowania historycznych linii zabudowy oraz przekroju ulic z historycznym podziałem na działki budowlane (w uzasadnionych przypadkach zachowania ciągłości ich historycznych podziałów). W wypadku wymiany zabudowy nieposiadającej wartości zabytkowych (zużytej technicznie) na nową, wymagane nawiązanie do istniejącej zabudowy tradycyjnej.</p> <p>2.7.3. Strefa „E” - ekspozycji</p> <p>Strefa ochrony widoku sylwety wsi (z jej dominantami) i charakterystycznych jej fragmentów (z wyznaczonych miejsc i punktów widokowych oraz odcinków tras komunikacyjnych). Na obszarze strefy szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa w strefie (także kształtowanie wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty nie zagrażające ekspozycji widokowej zespołów zabudowy o wartościach kulturowych.</p> <p>2.7.4. Układ drogowy.</p> <p>Do historycznego, wymagającego ochrony układu drogowo-ulicznego zalicza się:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 02Z1/2 ul. Młyńska i Szkolna, - 03L1/2 ul. Gliwicka, 04L11/2 i 05L1/2 ulice Główna, Gminna i Kościelna, 09L1/2 ul. Czarkowska, - 010D1/2 ul. Parkowa, 013D1/2 ul. Zamkowa, 013D1/2 ul. Zamkowa, 017D1/1, 020D1/1 i ulice Dx w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej „A”. <p>§15</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i uzupełniające oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu. 2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych. 3. Dla ochrony stanowisk archeologicznych, należy zapewnić nadzór archeologiczny przy prowadzeniu prac ziemnych.
--	--	---

2.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych Wielowśi - Kotkowa	XXV-134/2001 z 06.07.2001 r.	<p>§14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <p>1) Stanowiska archeologiczne zgodnie z Archeologicznym Zdjęciem Polski: obszar Nr 93-44: stanowiska Nr 1 (wg AZP nr 15),</p> <p>2) Krzyże przydrożne: krzyż z postacią Ukrzyżowanego, Kotków przy drodze bocznej do Kotkowa od strony Wielowśi, 1998.</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>1. Dla ochrony stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek zapewnienia nadzoru archeologicznego przy prowadzeniu prac ziemnych.</p>
3.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectw Dąbrówka	XXXVI-203 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>1. Tereny ochrony krajobrazu:</p> <p>1) zadrzewienia w obrębie terenu oznaczonego symbolami: - RLU i RL,</p> <p>2) tereny upraw rolniczych, w tym łąki i pastwiska, oznaczone symbolami: RP i RZ,</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <p>1) obiekty chronione prawem na mocy Ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach – wpisane do rejestru zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dwór (ruina) nr rej. 310/60 2) obiekty chronione prawem miejscowym: <ul style="list-style-type: none"> - zespół dworski, oficyna ze stajnią, czworak, 1 poł. XIX. - ul. Wiejska 71 dom, 1808 r. - ul. Wiejska 73 dom, spichlerz, 1821 r. - ul. Wiejska, kapliczka, 1 poł. XIX w. - park dworski, <p>3. Wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej:</p> <p>strefa “A” pełnej (ściślej) ochrony konserwatorskiej, obejmująca zespół dworsko parkowy, który jest szczególnie wartościowy, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, do bezwzględnego zachowania - W granicach ogrodzenia należy podjąć próbę rewitalizacji zespołu z zachowaniem właściwej doktryny konserwatorskiej. Działania powinny być poprzedzone szczegółowymi badaniami zespołu zakończonymi opracowaniem pełnego studium konserwatorskiego.</p> <p>strefa “B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmująca zespół folwarczny. Jest to obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Koniecznym jest zapewnienie użytkowania obiektom. Należy dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów. Ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania a co zatem idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających</p>

			<p>ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i uzupełniające oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach wymienionych w 4.§14 ust. 2. pkt 1, należy uzyskać uzgodnienie konserwatorskie.</p> <p>5. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach wymienionych w §14 ust. 2. pkt 2, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>6. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>7. W obrębie stref ochrony konserwatorskiej wszelkie działania muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków</p> <p>8. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
4.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Świbie	XXXVI-208/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Zespoły i obiekty podlegające ochronie z uwagi na wartości kulturowe:</p> <p>1) Obiekty chronione prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach (wpisane do rejestru zabytków)</p> <ul style="list-style-type: none"> - kościół p.w. św. Mikołaja1, nr rej. 367/60 <p>2) Zespoły i obiekty chronione prawem miejscowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Zespół podworski w obrębie terenu PGiz, b) Zespół kościelny wraz z cmentarzem, c) Zespoły historycznie ukształtowanej zabudowy najstarszej części wsi, położone po obydwu stronach ul. Słonecznej (ciąg dróg nr: 03-Z1/2,KX i 06-L1/2), d) Obiekty architektury i budownictwa: <ul style="list-style-type: none"> - ul. Krzywa, kaplica p.w. Śś. Krzysztofa i Benigny, - ul. Wiejska, pałac, stodoła nr 1, stodoła nr 2, stodoła nr 3, gorzelnia, stajnia, obora, czworaki e) Krzyże i kapliczki przydrożne: <ul style="list-style-type: none"> - kapliczki - ul. Wiejska przy murze ogrodzeniowym parku pałacowego, - krzyże - ul. Główna, przed kościołem, przy murze ogrodzeniowym dawnego cmentarza przy kościelnym, ul. Leśna krzyż w polach poza granicą zabudowań, przy drodze w kierunku Napłatków poza granicą zabudowań, droga do Wiśnicz na granicy zabudowań. f) Parki, cmentarze oraz zespoły zieleni komponowanej: <ul style="list-style-type: none"> - ul. Wiejska, park dworski, - cmentarz przy kościele parafialnym, - droga Świbie – Napłatki, obsadzenie obustronne, g) Obiekty techniki: <ul style="list-style-type: none"> - gorzelnia dworska, - transformator słupowy w centrum wsi h) Stanowiska archeologiczne 1 – 53 oznaczone na mapach Archeologicznego Zdjęcia Polski w obrębie obszarów 93-43 numerami 1 – 32 i) <p>Wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmuje zespół pałacowo folwarczny wraz z parkiem w Świbiu w

			<p>granicach istniejącego ogrodzenia, który stanowi obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Koniecznym jest zapewnienie użytkowania obiektom. Należy dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów. Ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania a co zatem idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;</p> <p>- Strefa „W” obejmuje obszar o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości relikwów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Całość obszaru objętego planem znajduje się w obrębie tej strefy. W przypadku prowadzenia prac ziemnych na terenach objętych strefą należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym przy zastrzeżeniu w warunkach lokalizacji inwestycji ewentualnej możliwości wystąpienia znalezisk i stanowisk archeologicznych co będzie się wiązało z koniecznością przeprowadzenia badań na obszarze zagrożonym.</p> <p>§15</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu. 2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych. 3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach chronionych prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach, należy uzyskać uzgodnienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską. 5. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską. 6. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi. 7. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 8. W obrębie strefy „B” ochrony konserwatorskiej, wszelkie działania muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 9. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały
5.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych Radonia	XXXVI-208/02 z 08.10.2002 r.	<p>§14</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych chronione prawem miejscowym: <ol style="list-style-type: none"> 1) Obiekty architektury i budownictwa: <ul style="list-style-type: none"> - ul. Zamkowa zespół pałacowo – folwarczny (pałac, stajnia, kuźnia, czworaki) 2) krzyże i kapliczki przydrożne: <ul style="list-style-type: none"> - na granicy zabudowy od strony Radunia, krzyż, 1898 r. - przed budynkiem szkoły, krzyż, 1883 r. - mur ogrodzenia folwarcznego, kapliczka, 1920 r.

			<p>3) parki: - park pałacowy, pocz. XX w.</p> <p>3. Wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej “B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmującą zespół pałacowo folwarczny wraz z parkiem w granicach istniejącego ogrodzenia. Obszar ten podlega rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Podejmowanie wszelkich prac budowlanych i ziemnych oraz kształtowania zieleni w obrębie strefy, wymaga wcześniejszego zaopiniowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. Dla ochrony nieujawnionych stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek zapewnienia nadzoru archeologicznego przy pracach ziemnych, jak głębokie wykopy pod duże obiekty budowlane i pod uzbrojenie terenu.</p> <p>4. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>5. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>6. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
6.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Wiśnicze	XXXVI-209/02 z 08.10.2002 r.	<p>14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <p>1) Obiekty architektury i budownictwa chronione prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach</p> <ul style="list-style-type: none"> - kościół p.w. św. Trójcy, 1583 r., nr rej. zab. 373/60 - kapliczka pątnicza p.w. M.B. Bolesnej, ok. 1765 r., nr rej. zab. 1014/69 - krzyż cmentarny, 1880 r., nr rej. zab. 1014/69 <p>2) Obiekty chronione prawem miejscowym</p> <p>a) obiekty architektury i budownictwa</p> <ul style="list-style-type: none"> - ul. Wiejska zespół dworsko folwarczny (dwór, kuźnia, stajnia, obora, stodoła, czworaki), 1908r. - ul. Wiejska domy nr 4, 40, 42, XIX w. <p>b) Krzyże i kapliczki przydrożne</p> <ul style="list-style-type: none"> - skrzyżowanie dróg Wilowieś/Wiśnicze, krzyż, 1892 r., - obok kościoła w Wiśniczach, krzyż, 1884 r., - cmentarz w Wiśniczach, krzyż, 1880 r., - obok kościoła w Wiśniczach, figura św. Jana Nepomucena, 4 ćw. XIX w., <p>c) parki i cmentarze</p> <ul style="list-style-type: none"> - ul. Wiejska, park pałacowy, 1908 r. - ul. Wiejska, cmentarz przykościelny XVI w. <p>d) Obiekty techniki</p> <ul style="list-style-type: none"> - transformator słupowy w centrum wsi, 1 ćw. XX w. <p>e) Stanowiska archeologiczne nr 7 do 8, 10 do 13 oznaczone na mapie obszaru 93-43 Archeologicznego Zdjęcia Polski</p>

			<p>numerami 49 – 55.</p> <p>3. Wyznacza się strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strefa “B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje zespół dworsko folwarczny w granicach ogrodzenia. Obszar ten podlega rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Podejmowanie wszelkich prac budowlanych i ziemnych oraz kształtowania zieleni w obrębie strefy, wymaga wcześniejszego zaopiniowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. - Strefa “E” ochrony widoku sylwety wsi (z jej dominantami) i charakterystycznych jej fragmentów (z wyznaczonych miejsc i punktów widokowych oraz odcinków tras komunikacyjnych). Ekspozycja sylwety wsi z drogi Świbie – Wielowieś (historyczny szlak łączący folwarki dominialne) - strefa “W” obszar o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości relikwów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Całość obszaru objętego planem znajduje się w obrębie tej strefy. W przypadku prowadzenia prac ziemnych (fundamenty pod duże obiekty budowlane, wykopy dla przeprowadzenia ciągów uzbrojenia terenu) na terenach objętych strefą należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym, przy zastrzeżeniu w warunkach lokalizacji inwestycji ewentualnej możliwości wystąpienia znalezisk i stanowisk archeologicznych co będzie się wiązało z koniecznością przeprowadzenia badań na obszarze zagrożonym. <p>15</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona terenów wymienionych w 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu. 2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych. 3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach chronionych prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach, należy uzyskać uzgodnienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską. 5. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską. 6. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi. 7. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 8. W obrębie strefy “B” ochrony konserwatorskiej, wszelkie działania muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 9. Punkty widokowe oraz strefę “E”, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.
7.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Czarków	XXXVI-202/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych w prawie miejscowym: <ol style="list-style-type: none"> 1) pozostałości zespołu folwarcznego w południowo wschodniej części wsi: trzy czworaki oraz stodoła, pocz. XX w. 2) krzyże przydrożne: - przed zabudową wsi, przy zjeździe z głównej drogi Tworóg – Kieleczka XIX/XX w. 3) obsadzenia jesionami i lipami - przy drodze 01-G1/2, XIX/XX w. 4) obiekty techniki: <ul style="list-style-type: none"> - stawidła i śluza stawu, pocz. XX w.

			<p>5) stanowiska archeologiczne numer 4 – 8 oznaczone na mapie arkusza 92 – 44 numerami 12 – 15 oraz 17, 3. Wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej “W”.</p> <p>§ 15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. Strefa “W” obejmuje obszar o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktywów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Część obszaru objętego planem znajduje się w obrębie tej strefy. W przypadku prowadzenia prac ziemnych na terenach objętych strefą należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym przy zastrzeżeniu w warunkach lokalizacji inwestycji ewentualnej możliwości wystąpienia znalezisk i stanowisk archeologicznych co będzie się wiązało z koniecznością przeprowadzenia badań na obszarze zagrożonym.</p> <p>4. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>5. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>6. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>8. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
8.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Sieroty-Chwoszcz	XXXVI-207/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych na mocy prawa miejscowego:</p> <p>1) Stanowiska archeologiczne nr 17 i 18 w Sierotach oznaczone numerami 1 i 2 oraz na obszarze 94-44 Archeologicznego Zdjęcia Polski, 2) obsadzenia lipami i uzupełnienia dębami - przy drodze 01-L1/2</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i uzupełniające oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.</p> <p>4. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p>
9.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Błazejowice	XXXVI-200/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły chronione prawem miejscowym z uwagi na wartości kulturowe:</p> <p>a) obiekty architektury i budownictwa: - kaplica pałacowa</p> <p>b) krzyże i kapliczki przydrożne: - kapliczka św. Jana Nepomucena centrum wsi, - krzyż przydrożny przed zabudową wsi od strony Świbia,</p>

			<p>c) zabytkowe aleje: - droga dojazdowa do dawnego folwarku, obustronne obsadzenie - lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe,</p> <p>d) obiekty techniki -transformator na d. folwarku,</p> <p>e) stanowisko archeologiczne numer 1 oznaczone na obszarze 93-43 Archeologicznego Zdjęcia Polski numerem 62</p> <p>f) wyznacza się strefę "B" pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmującą dawny folwark w granicach ogrodzenia. jako obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Podejmowanie wszelkich prac budowlanych i ziemnych oraz kształtowania zieleni w obrębie strefy, wymaga wcześniejszego zaopiniowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów wymienionych w §14 ust.2 należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>5. Prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.</p> <p>6. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>7. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
10.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectw Borowiany-Raduń	XXXVI-201/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <p>1) Obiekty chronione prawem miejscowym wg wykazu: a) kapliczki i krzyże przydrożne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przy drodze polnej, krzyż, k. XIX w. - przy drodze dojazdowej z drogi Olesno – Wielowieś, przed zabudową Radunia, krzyż 1911 r. - przy głównej drodze przez Borowiany, krzyż, l. 40. XX w., - obok posesji nr 16 w Borowianach, krzyż, l. 40. XX w., - naprzeciw posesji 15 w Borowianach, kapliczka, XIX w. <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach wymienionych w § 14 ust.2, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię</p>

			<p>konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>5. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały</p>
11.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Zacharzowice	XXXVI-210/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <p>1) Obiekty architektury i budownictwa chronione prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach (wpis do rejestru zabytków)</p> <p>- zespół kościelny wraz z cmentarzem, XVI w., nr rej. zab. 281/60</p> <p>2) Obiekty architektury i budownictwa chronione prawem miejscowym</p> <p>- kapliczka na cmentarzu przykościelnym, 1 poł. XIX w.</p> <p>- ul. Wiejska 49 – willa, 1925 r.</p> <p>3) Stanowiska archeologiczne nr 5 i 8 oznaczone na mapie obszaru 94-43 Archeologicznego Zdjęcia Polski numerami 44 i 47.</p> <p>4) Wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej “A” pełnej (ściśle), która obejmuje kościół p.w. św. Wawrzyńca w raz z cmentarzem przykościelnym w granicach istniejącego ogrodzenia wraz z tym ogrodzeniem. Ustala się nakaz bezwzględnej zachowania istniejących obiektów oraz sposobu zagospodarowania przestrzeni. Teren cmentarza przykościelnego winien zachować swój charakter. Podejmowanie wszelkich prac w obrębie strefy, wymaga wcześniejszych uzgodnień i akceptacji ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach chronionych prawem na mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach, należy uzyskać uzgodnienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>4. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>5. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>6. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.</p> <p>7. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>8. W obrębie strefy “A” ochrony konserwatorskiej, wszelkie działania muszą uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków</p> <p>9. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
12.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa	XXXVI-205/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych na mocy prawa miejscowego:</p> <p>1) Obiekty zabytkowe wg wykazu:</p>

	Kieleczka		<p>a) krzyże przydrożne: - przy drodze polnej k. XIX w, - przy drodze dojazdowej z drogi Olesno -Wielowieś, przed zabudową, XIX/XX w.</p> <p>2) Stanowisko archeologiczne, numer 1 - oznaczone na obszarze 92-44 Archeologicznego Zdjęcia Polski numerem 25. §15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską.</p> <p>4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>5. Prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.</p> <p>6. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>7. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególny nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
13.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Gajowice	XXXVI-204/02 z 08.10.2002 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych chronione prawem miejscowym:</p> <p>1) obiekty architektury i budownictwa: - kaplica w centrum wsi</p> <p>2) krzyże i kapliczki przydrożne: - obok posesji nr 7</p> <p>3) stanowisko archeologiczne nr 3.</p> <p>4) obsadzenia lipami i uzupełnienia dębami - przy drodze 01-L1/2.</p> <p>3. Wyznacza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej: strefa "B" pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmuje obszar, zachowanego układu urbanistycznego z tradycyjną zabudową oraz dawnego folwarku, podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Koniecznym jest zapewnienie użytkownika obiektom. Należy dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów. Ze względu na konieczność zapewnienia użytkownika a co zatem idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r) oraz wprowadzenie nowych przy założeniu dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły oraz harmonijnego współlistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.</p> <p>strefa "W" obejmuje obszar o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości relikwów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Większość obszaru objętego planem znajduje się w obrębie tej strefy. W przypadku prowadzenia prac ziemnych (fundamenty pod duże obiekty,</p>

			<p>wykopy pod uzbrojenie terenu) na terenach objętych strefą - należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym przy zastrzeżeniu w warunkach lokalizacji inwestycji ewentualnej możliwości wystąpienia znalezisk i stanowisk archeologicznych co będzie się wiązało z koniecznością przeprowadzenia badań na obszarze zagrożonym.</p> <p>§15</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych 2. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach sprzed 1945 r. objętych ochroną w niniejszej planie, należy uzyskać pozytywną opinię konserwatorską. 4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r, należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską. 5. Prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi. 6. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.
14.	MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Sieroty	III-24/2002 z 20.12.2002 r.	<p>14</p> <p>2. Obiekty i zespoły podlegające ochronie wartości kulturowych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych (nr. rejestru zabytków 283/60), chroniony prawem na podstawie ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach, 2) Działalność w obrębie obiektu wymienionego w pkt. 1) (dotyczy m. in. remontów, adaptacji, modernizacji, prac ziemnych, pielęgnacji i wycinki drzew), wymaga uzyskania zezwolenia Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, 3) Cmentarz- chroniony prawem miejscowym, 4) Działalność w obrębie obiektu wymienionego w pkt. 3 (dotyczy m. in. remontów, adaptacji, modernizacji, prac ziemnych, pielęgnacji i wycinki drzew), wymaga uzyskania opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 5) Stanowiska archeologiczne zgodnie z Archeologicznym Zdjęciem Polski - chronione prawem miejscowym. Obszar Nr 93-43: stanowiska Nr 89, 93, 95 do 101, <p>15</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona terenów wymienionych w 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i uzupełniające oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu. 2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych. 3. Dla ochrony stanowisk archeologicznych, ustala się obowiązek zapewnienia nadzoru archeologicznego przy prowadzeniu prac ziemnych. 4. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.

15.	MPZP Gminy Wielowieś	VII-46/2003 z 26.06.2003 r.	<p>§ 14</p> <p>2. Obiekty i tereny podlegające ochronie wartości kulturowych w planie miejscowym:</p> <p>1) neogotycka kapliczka przydrożna w Jerzmanowie.</p> <p>2) krzyże przydrożne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Błajejowice – przed zabudową wsi od strony Wiśnicze, 1882 r, - Gajowice - przy zjeździe z drogi Wielowieś - Toszek, 1885 r, - droga Gajowice – Sieroty obok zjazdu na polną drogę 1901 r, - Świbie – przy drodze w kierunku Dąbrówki poza granicą zabudowań, 1 poł. XIX w, - droga Pyskowice – Olesno, w pobliżu drogi do Chwoszcza, 1902 r. <p>3) Stanowiska archeologiczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na gruntach wsi Błajejowice numer 2÷7 oznaczone na obszarze AZP 93-43 numerami 63 ÷ 67 oraz 93-44 numerem 13, - na gruntach wsi Czarków numer 2, 3, 9 oznaczone na obszarze AZP 92-44 numerami 10, 11, 16, - na gruntach wsi Gajowice numer 2÷4, 6÷8 oznaczone na obszarze AZP 93-43 numerami 82÷84, 86÷88, - na gruntach wsi Kieleczka numer 1÷3 oznaczone na obszarze AZP 92-44 numerami 25÷27, - na gruntach wsi Sieroty numer 2, 3, 20 oznaczone na obszarze AZP 93-43 numerem 90, 94-43 numerem 39 oraz 94-44 numerem 20, - na gruntach wsi Świbie numer 1 ÷ 6, 15 ÷ 16, 25, 28, 31, 34, 36 ÷ 37, 42 ÷ 45, 48 ÷ 53, oznaczone na obszarze AZP 93-43 numerami 1, 6, 7, 10, 13, 15, 16, 21÷24, 27÷32, - na gruntach wsi Wielowieś numer 2÷10, 12÷15 oznaczone na obszarze AZP 93-43 numerami 34÷42 oraz 93-44 numerami 2÷5. <p>4) Pomnik w rejonie Hubertusa.</p> <p>5) Drogi obsadzone o historycznym przebiegu i drogi o historycznym przebiegu, jak oznaczono na rysunku planu.</p> <p>6) wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej w granicach jak oznaczono na rysunku planu:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej, b) „B” - pośredniej ochrony konserwatorskiej, c) „OW” - obserwacji archeologicznej. <p>7) Punkty widokowe w miejscach jak oznaczono na rysunku planu.</p> <p>§15</p> <p>1. Ochrona terenów wymienionych w § 14 polega na zakazie ich likwidacji, lokalizacji obiektów i urządzeń zmieniających ustalone w niniejszej uchwale funkcje podstawowe i dopuszczalne oraz naruszających skalę chronionego krajobrazu.</p> <p>2. Dla ochrony wartości wynikających z jednorodnych cech architektonicznych wprowadza się nakaz budowy obiektów o podobnym charakterze oraz stosowanie wpisanych w krajobraz jednolitych przykryć dachowych.</p> <p>3. W przypadku prowadzenia prac remontowych i adaptacyjnych, na obiektach objętych ochroną w niniejszym planie, należy uzyskać opinię konserwatorską.</p> <p>4. W przypadku koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945r, należy każdorazowo uzyskać opinię konserwatorską oraz wykonać dla nich konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.</p> <p>5. Prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być poprzedzone archeologicznymi badaniami ratowniczymi.</p> <p>6. Wszelkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny mieć zapewniony nadzór archeologiczny uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>7. Strefy ochrony konserwatorskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Strefa „A” ochrony konserwatorskiej, obejmuje cmentarz żydowski w granicach istniejącego ogrodzenia wraz z tym ogrodzeniem. Ustala się nakaz bezwzględne zachowania istniejących obiektów oraz sposobu zagospodarowania
-----	----------------------	--------------------------------	---

			<p>przestrzeni. Teren dawnego cmentarza żydowskiego winien zachować swój dotychczasowy charakter. Należy dążyć do wykonania remontu ogrodzenia, usunięcia samosiewu stanowiącego zagrożenie dla macew oraz rewaloryzacji zespołu. Rewaloryzacja winna objąć układ przestrzenny założenia, kompozycję zieleni oraz poszczególne pomniki nagrobne (macewy). Wszelkie prowadzone prace winny uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>b) Strefa „B” ochrony konserwatorskiej, obejmuje zespół folwarczny w Świbiu-Napłatkach wraz z ogrodzeniem, który stanowi obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Koniecznym jest zapewnienie użytkowania obiektom. Należy dążyć do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów. Ze względu na konieczność zapewnienia użytkowania a co zatem idzie wprowadzania współczesnych technologii oraz ewentualnej zmiany pierwotnej funkcji dopuszczalna jest wymiana obiektów kubaturowych nie posiadających wartości kulturowych (obiekty powstałe lub całkowicie przekształcone po 1945 r) oraz wprowadzenie nowych. Konieczne jednak jest dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej; Wszelkie prowadzone prace winny uzyskać pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>c) Strefy „OW” obejmują obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości relikwów archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. W obrębie obszaru objętego planem wyznacza się strefy „OW” w rejonie: Czarkowa, Sierot, Świbia i Wiśnicz. W przypadku prowadzenia prac ziemnych na terenach objętych strefą należy prowadzić obserwację połączoną z nadzorem archeologicznym przy zastrzeżeniu w warunkach lokalizacji inwestycji ewentualnej możliwości wystąpienia znalezisk i stanowisk archeologicznych co będzie się wiązało z koniecznością przeprowadzenia badań na obszarze zagrożonym.</p> <p>8. Punkty widokowe, wyznaczono w miejscach, gdzie szczególnie nacisk należy położyć na ochronę zachowanych dotychczas widoków. Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa widoczna z tych punktów (także kształtowanie niskiej i wysokiej zieleni) powinna posiadać formę oraz gabaryty wymagane dla zachowania i kształtowania ekspozycji widokowej z uwzględnieniem innych ustaleń uchwały.</p>
16.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Wielowieś	IX-53/2003 z 26.09.2003 r.	-
17.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectw: Barowiany-Raduń	IX-53/2003 z 26.09.2003 r.	-
18.	Zmiana MPZP Gminy Wielowieś	XV/109/2008 z 28.10.2008 r.	-
19.	Zmiana MPZP Gminy Wielowieś	XXVII/210/10 z 26.03.2010 r.	-
20.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Wielowieś	VI/40/11 z 05.05.2011 r.	-
21.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Sieroty	VI/39/11 z 05.05.2011 r.	<p>§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>1. Ustala się strefy obserwacji archeologicznej „OW” obejmujące obszary o symbolach 5Si-MNU, 6Si-MNU, 10Si-MNU, od 12Si-MNU do 15Si-MNU, 18Si – MNU, 19Si – MNU oraz fragment terenu: 7Si-MNU, 8Si –MNU, 1Si-UP zgodnie z oznaczeniem graficznym na rysunku planu.</p> <p>2. Realizacja inwestycji na terenach leżących w granicach stref obserwacji archeologicznej wymaga zapewnienia nadzoru</p>

			archeologicznego, a w przypadku odkrycia zabytku archeologicznego zapewnienia jego ochrony zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2003r. Nr162 Poz.1568 z późn.zm.).
22.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Czarków	VI/38/11 z 05.05.2011 r.	§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. Ustala się teren występowania stanowiska archeologicznego wymienionego w tabeli nr 1 oraz stref obserwacji archeologicznej „OW” obejmujących obszary o symbolach: 1Cz-MNUII, 2Cz-MNUII, 4-Cz-MNUII, 1Cz-MNUI, 1Cz-RI, 1CzKDD1/2. 2. Realizacja inwestycji na terenie występowania stanowisk archeologicznych wymaga przeprowadzenia ratowniczych wyprzedzających badań archeologicznych zgodnie z zakresem i rodzajem określonym w przepisach odrębnych w tym zakresie [ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162 poz.1568 z późn. zm.). 3. Realizacja inwestycji na terenach leżących w granicach stref obserwacji archeologicznej „OW” wymaga zapewnienia nadzoru archeologicznego, a w przypadku odkrycia zabytku archeologicznego zapewnienia jego ochrony zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
23.	Zmiana MPZP Gminy Wielowieś uchwalonego uchwałą nr VII-46/2003 Rady Gminy Wielowieś z dnia 26 czerwca 2003 r.	XII/101/2011 z 29.12.2011 r.	§ 7. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej 1. Ustala się tereny występowania stanowisk archeologicznych wymienionych w tabeli nr 1 oraz stref obserwacji archeologicznej „OW” obejmujących obszary wokół tych stanowisk. 2. Wszelkie roboty ziemne w granicach stref obserwacji archeologicznej „OW” oraz miejsc występowania stanowisk archeologicznych winny być prowadzone zgodnie z przepisami z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami [ustawa z dnia 23 lipca 2003r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2003r. Nr 162 poz.1568 z późn. zm)]. Dotyczy to w szczególności działań podejmowanych w związku z odkryciem przedmiotów zabytkowych lub obiektów zabytkowych oraz ich ochrony przed przekształceniem lub zniszczeniem.
24.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectw Borowiany - Raduń uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/201/2002 z dnia 8 października 2002 r. zmienionego uchwałą Nr XVIII/116/2004 z dnia 27 sierpnia 2004 r.	XXI/197/2013 z 21.02.2013 r.	-
25.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych Wielowśi - Kotkowa uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXV/134/2001 z dnia 6 lipca 2001 r.	XXI/202/2013 z 21.02.2013 r.	-
26.	Zmiana MPZP o terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Zacharzowice uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/210/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/205/2013 z 21.02.2013 r.	-

27.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Dąbrówka uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś NR XXXVI/203/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/199/2013 z 21.02.2013 r.	-
28.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Świbie uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/208/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/203/2013 z 21.02.2013 r.	§ 12. Obszar planu zlokalizowany jest w strefie „OW” obejmującej obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Fragment terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 56MNU zlokalizowany jest częściowo w strefie ochronnej stanowiska archeologicznego. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym.
29.	Zmiana MPZP Gminy Wielowieś uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr VII-46/2003 z dnia 26 czerwca 2003 r. z późn. zm.	XXI/195/2013 z 21.02.2013 r.	-
30.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Wielowieś uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXV-133/2001 z dnia 6 lipca 2001 r.	XXI/206/2013 z 21.02.2013 r.	-
31.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Wiśnicze uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/209/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/204/2013 z 21.02.2013 r.	-
32.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Kieleczka uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/205/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/201/2013 z 21.02.2013 r.	-
33.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Sieroty - Chwoszcz uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/207/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/198/2013 z 21.02.2013 r.	§ 12. Teren oznaczony na rynku planu symbolem 41MNU zlokalizowany jest w strefie „OW” obejmującej obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym.

34.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Błażejowice uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/200/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/196/2013 z 21.02.2013 r.	-
35.	Zmiana MPZP o terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Gajowice uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/204/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXI/200/2013 z 21.02.2013 r.	§ 12. Teren oznaczony na rynku planu symbolem 12U zlokalizowane są w strefie „OW” obejmujące obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym.
36.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych Radonia uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/206/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXIII/225/2013 z 25.04.2013 r.	-
37.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Świbie uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/208/2002 z dnia 8 października 2002 r.	XXVIII/278/2013 z 14.11.2013 r.	§ 12. Obszar planu zlokalizowany jest w strefie „OW” obejmujące obszary o domniemanej, na podstawie badań lub innych wskazówek, zawartości reliktyw archeologicznych, które to obszary powinny być zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznej. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym.
38.	Zmiana MPZP Gminy Wielowieś uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr VII-46/2003 z dnia 26 czerwca 2003 r. z późn. zm.	XXVIII/280/2013 z 14.11.2013 r.	-
39.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Wielowieś uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXV-133/2001 z dnia 6 lipca 2001 r. z późn. zm.	XXVIII/279/2013 z 14.11.2013 r.	-
40.	Zmiana MPZP terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectw Borowiany - Raduń uchwalonego uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr XXXVI/201/2002 z dnia 8 października 2002 r. z późn. zm.	XXVIII/277/2013 z 14.11.2013 r.	-

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Gmina Wielowieś położona jest w północno-zachodniej części województwa śląskiego i ziemskiego powiatu gliwickiego. Graniczy z gminami:

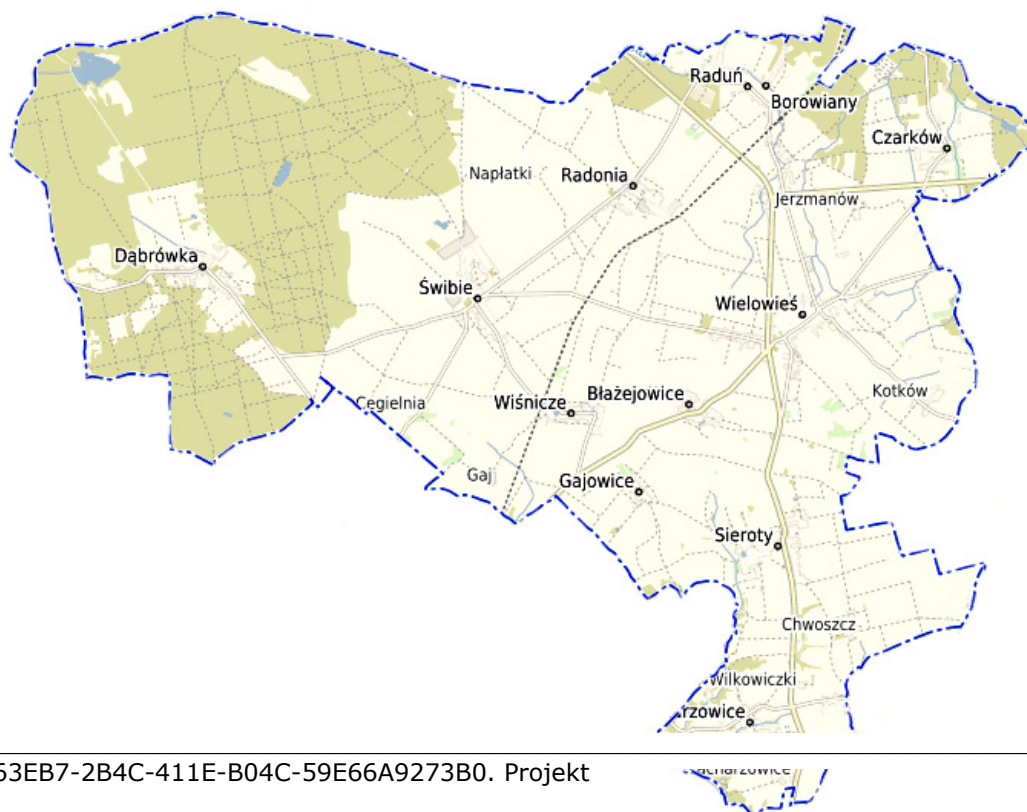
- od północy z gminami: Zawadzkie i Krupski Młyn,
- od wschodu z gminami: Tworóg, Zbrosławice,
- od południa z miastem Pyskowice, – od zachodu z gminami: Toszek, Jemielnica i Strzelce Opolskie.

Granica z gminami: Zawadzkie, Jemielnica oraz Strzelce Opolskie stanowi równocześnie granicę pomiędzy województwem śląskim i opolskim. Gmina Wielowieś obejmuje 12 sołectw: Błażejowice, Czarków, Dąbrówka, Gajowice, Kieleczka, Sieroty, Świbie, Radonia, Raduń-Borowiany, Wielowieś, Wiśnicze, oraz Zacharzowice. Powierzchnia gminy wynosi 116 59 km². Gmina Wielowieś liczy 5 887 mieszkańców (stan na 2017 r.). Gmina jest usytuowana w niedużej odległości od dużych ośrodków miejskich, tj. Gliwice - 28 km, Tarnowskie Góry - 20 km, Zabrze - 30 km, Bytom - 30 km. Miasto wojewódzkie Katowice, usytuowane jest w odległości ok. 50 km od gminy.

Obszar gminy Wielowieś rozłożony jest na granicy dwóch zasadniczych jednostek fizjograficznych Polski południowej, tj. Wyżyny i Niziny Śląskiej, a ściślej ich podjednostek fizjograficznych - Garbu Tarnogórskiego i Równiny Opolskiej. Garb Tarnogórski, zbudowany z odpornych utworów środkowego triasu zaznacza się wyraźnie w ukształtowaniu terenu w postaci falistych płaskowzgórzy i pagórków porożcinanych licznymi obniżeniami denudacyjnymi, wypełnionymi utworami czwartorzędu. Rozczłonkowana część Garbu znajdująca się na obszarze gminy nosi nazwę Pagórków Sarnowskich. Grupy wzniesień kształtują krajobraz całej gminy, a szczególnie w okolicy Sierot, gdzie są one najwyższej wypiętrzone (294 m n.p.m.).

W budowie geologicznej obszaru gminy biorą udział formacje karbonu, triasu, trzeciorzędu i czwartorzędu. Brak jest negatywnych antropogenicznych przekształceń przestrzeni. Występujące nieliczne ślady eksploatacji wapienia są wpisane neutralnie w krajobraz.

Obszar gminy Wielowieś pozbawiony jest surowców energetycznych, rud żelaza i rud polimetalicznych. Występują tu jedynie surowce skalne. Wydobywane na tym terenie wapień triasowe służyły do budowy zagród chłopskich lub były używane jako tłużeń drogowy. Stare

kamieniolomy są obecnie przeważnie opuszczone i porośnięte roślinnością w wyniku naturalnej sukcesji.

5.2.2 Rys historyczny

Najstarsze ślady osadnictwa pradziejowego na terenie gminy Wielowieś pochodzą z rejonu Świbia, gdzie znaleziono znaleziska krzemienne pochodzące z okresu mezolitu. Pasma wydmy piaskowych ciągnące się od Czarkowa przez Świbie do Dąbrówki było miejscem bardzo atrakcyjnym dla osadnictwa. W okresie neolitu zamieszkiwała tu i przemieszczała się ludność kultur ceramiki sznurowej oraz pucharów lejkowatych. W epoce brązu i wczesnej epoce żelaza na terenie gminy zamieszkiwała ludność kultury łużyckiej, która pozostawiła między innymi osadę i cmentarzysko w Świbiu. W Świbiu również na szczególną uwagę zasługuje cmentarzysko z okresu halsztackiego, które dostarczyło dużej ilości znalezisk świadczących o wysokiej stopie życiowej i zorganizowaniu użytkującej go społeczności. U schyłku okresu halsztackiego nastąpiło załamanie bujnie rozwijającej się kultury łużyckiej i osadnictwa na tutejszym terenie. W okresie wpływów rzymskich ludność kultury przeworskiej stopniowo zasiedla obszar obecnej gminy Wielowieś. U schyłku tego okresu w IV-V w. zamieszkuje w okolicach Świbia, czego pozostałością są osada oraz cmentarzysko typu dobrodzieńskiego z pochówkami rozproszonymi. Liczne znaleziska przedmiotów z terenu Imperium Rzymskiego wskazują, że przez te tereny mógł przechodzić „szlak bursztynowy” lub jego odnoga. W XIII w. obszar księstwa Opolsko - Raciborskiego, w obrębie którego znajdował się teren obecnej gminy Wielowieś, przeżywa okres rozwoju gospodarczego i społecznego. Przebiegają tędy drogi handlowe z Opola do Krakowa przez Strzelce Opolskie, Toszek, Pyskowice i dalej do Bytomia oraz ze Śląska do Wielkopolski. Drogi handlowe oraz ogólna sytuacja gospodarcza sprzyjały rozwojowi osadnictwa.

Wielowieś można zaliczyć do najstarszych wsi na Śląsku. W 1240 r. Wielowieś była wsią parafialną z murowanym kościołem. Parafia rozciągnięta była na dużym obszarze aż po Twaróg i Koszęcin. Miejscowości należące do dzisiejszej Parafii Wielowieś zaliczane są do starych osad górnośląskich, o których wspominają dokumenty już w pierwszych dziesięcioleciach XV w. W jednym z tych dokumentów - "Liber, fundacioneepiscopatus Vratislaviensis", czyli w Księdze Fundacji biskupstwa wrocławskiego z 1305 r., wspomniane są tam po raz pierwszy wszystkie dzisiejsze miejscowości Parafii wielowiejskiej: Wielowieś, Świnowice Kieleczka i Odmuchów, za wyjątkiem Czarkowa. W dokumencie wspomniane jest, że dowiadujemy się, że Wielowieś od początku swego istnienia, występuje jako wieś typowo rolnicza o dobrze uporządkowanym obszarze gminnym. Posiadała wówczas 40 łanów ziemi, które uprawiali miejscowi chłopci. W przeciwieństwie do czysto rolniczej i bogatej wsi Wielowieś, pozostałe wspomniane są jako ubogie, leśne osady. Mieszkańcy żyli głównie z eksploatacji pszczół oraz zwierzyny i innych produktów leśnych. Z zapisów ksiąg parafialnych z XVII w. (głównie z lat 1638-1686) stwierdzić można, iż rolę uprawiano przede wszystkim w południowej części parafii.

Wielowieś posiadała wielu właścicieli:

- W 1422 r. właścicielem wsi był rycerz Proch, a następnie Zbroszko, po nim rycerz Mikołaj.
- W 1496 r. właścicielem była Anna Gasicka.
- W 1524 r. Maciej Herczyk odsprzedał Czarków i część Wielowisi (Hermaniec) Jerzemu Wolff i jego dziedzicom.
- W 1574 r. Wacław Wenzel v. Worff.
- W latach 1575-1629, Wielowieś na skutek wojen religijnych i nowatorskich prądów reformatorskich w XVI w., zainicjowanych w 1517 r. przez Marcina Lutera, stała się protestancką wsią.
- W 1679 r. właścicielem Wielowisi był Karol Paczyński. Z zapisów z 1687 r. można stwierdzić, że dużą rolę od bardzo dawna odegrali mieszkający w Wielowisi Żydzi.
- W latach 1700-1757 Wielowieś znajdowała się w posiadaniu hrabiów Verdugo. W tym okresie, ok. 1720 r. Wielowieś liczyła 668 katolików i 50 żydów.
- W 1757- 1760 Wielowieś należała do hrabiny von Schack, wdowy po v. Verdugo.
- W 1760- 1779 właścicielem był Ludwig Magnus hrabia v. Schack.

- W 1779- 1789 Johann Benedict v. Groeling, później hrabia Notocki, Henryk Traugott von Holly. Około 1781 r. Wielowieś liczyła 26 gospodarstw kmiecich, 39 zagrodników, 25 chałupników: łącznie 399 chrześcijan, 138 żydów. Na terenie Wielowosi znajdowały się: kościół katolicki, 1 szkoła katolicka, cmentarz katolicki, bożnica żydowska, szkoła żydowska, cmentarz żydowski, 1 pański folwark.
- W 1782 r. właścicielem Wielowosi był Anton von Garnier.
- W latach 1829 - 1848 majątek Wielowosi należał do starosty powiatowego Józefa von Jarotzki, potem do Stiertz, a następnie do von Wallhofena i hrabiego du Pont.
- W 1864 r. właścicielem Wielowosi był von Kuschel. W tym okresie właściciele Wielowosi surowo przestrzegali pańszczyzny. Na tym tle narastały antagonizmy klasowe między chłopami i panami, którzy nie chcieli zrezygnować z zależności chłopów ponoszonych przez niego ciężarów feudalnych. Chłopi nie chcieli nadal odrabiać pańszczyzny. Stałą formą oporu było zbiegowisko, wystąpienia i bunt poszczególnych wsi. W 1836 r. chłopów na Śląsku zostali całkowicie zwolnieni z pańszczyzny.
- Od dnia 30 IV 1815 r. Wielowieś należała do starostwa gliwickiego, które od 1844 r. nosiło nazwę toszecko – gliwickiego.

W 1865 r. Wielowieś składała się z trzech części: Rittergut (dobra rycerskie), Hermannshof (folwark) i Marktflecken (wieś targowa). Rittergut należała dawniej do pana von Kuschel. Hodowano owce, które dostarczały średniej wełny. Czynna była również gorzelnia. Folwark Hermannshof – tzw. „Hermaniec” (obecnie Jeżmanów) - dawniej był przynależny do RittergutLangendorf. Następnie został odsprzedany ziemianinowi o nazwisku Strienie. Marktflecken to wieś targowa, otoczona pańskimi polami i lasami. Wioska posiadała 19 półkmiści, 30 zagrodników i 62 chałupników. Przemysł był słabo rozwinięty (istniał jedynie żelazny - produkowano gwoździe). Szewcy w Wielowosi tworzyli swój cech. Rocznie odbywały się cztery jarmarki bydła i sześć jarmarków kramowych. W szkole uczyło dwóch nauczycieli, którzy mieli pod sobą 400 dzieci. Handel prowadzony przez Żydów był dobrze rozwinięty. W wiosce znajdowała się już ekspedycja pocztowa II klasy.

W 1869 r. Wielowieś została opisana w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego: *„Wielowieś, niem. Langendorf, wieś, targowisko i dobra w powiecie toszecko-gliwickim. We wsi znajduje się parafia katolicka, zaś ewangelicka należy do Toszka. Wieś ma 144 domy, 1216 mieszkańców (575 mężczyzn i 641 kobiet), w tej liczbie 1112 katolików, 101 żydów, 3 ewangelików; obszar wynosi 602 hektary (500 hektarów roli, 4 łąk, 2 lasy). Dobra mają 24 domy, 320 mieszkańców (301 katolików, 16 ewangelików, 3 żydów); 1135 ha (1065 ha roli, 26 łąk i 8 lasy). We wsi jest kościół parafialny katolicki mający uposażenie 122 mórg, synagoga oraz szkoła katolicka. W osadzie odbywa się 6 jarmarków rocznie. Na obszarze dóbr znajduje się hodowla bydła, owiec oraz łomy wapienia. W 1869 roku parafia Wielowieś miała 2192 katolików, 20 ewangelików i 136 żydów.”*

W dniu 18 stycznia 1877 r. Wielowieś nabył rotmistrz królewski, baron Emil von Durant de Senegas. Po jego śmierci majątek odziedziczył jego najstarszy syn, hrabia Hans Hubert von Durant de Senegas. W 1904 r. kupił posiadłość Błażejowice od hrabiego S. Guradze z Kotliszowic. W 1909 r. zakupił majątek Sieroty z folwarkiem Rzepińska, od starosty powiatowego Oskara von Gilgenheima. Stworzył w ten sposób posiadłość o znaczonych rozmiarach.

22.01.1945 r. Wielowieś została wyzwolona przez 1 Front Ukraiński i 3 Armię Pancerną gw. Stopniowo zaczęła kształtować się władza. Po utworzeniu Starostwa w Gliwicach, które przystąpiło do pracy 20.03.1945 r. Wielowieś znalazła się w granicach powiatu gliwickiego. Powołano Zarząd Gminny oraz pierwszego wójta, którym był Antoni Cuda, a następnie Gminną Radę Narodową. Wielowieś stała się wsią gminną, w której aż do dnia dzisiejszego toczy się prężnie życie społeczno-polityczne, kulturalne, oświatowe, gdzie rozwija się handel i gospodarka.

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

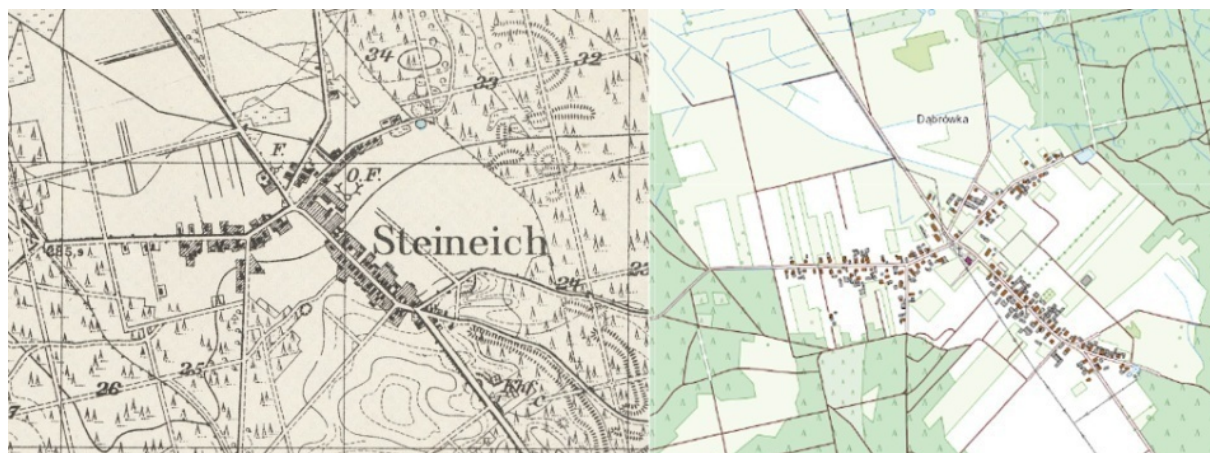
Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na

przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

UKŁADY PRZESTRZENNE

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Procesy osadnicze, rozwój przemysłu i związany z nim rozwój przestrzenny miasta znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych.

Na terenie gminy Wielowieś występuje kilka typów układów ruralistycznych. Dominuje typ wielodrożnicy (m. in. Błazejowice, Czarków, Dąbrówka, Kieleczka, Świbie, Radonia, Wielowieś, Zacharzowice). Występuje też ulicówka (m.in. Gajowice) i widlica (Wiśnicze). W większości wsi dominantami funkcjonalnymi i kompozycyjnymi były: kościół oraz zespół majątku dworskiego, z pałacem lub dworem, zespołem zabudowy folwarcznej a często także, z okazałym parkiem. Rozplanowanie wsi pozostało na ogół czytelne, największe niekorzystne przekształcenia nastąpiły w zabudowie siedzib szlacheckich.

Ryc. 2. Dąbrówka: a) mapa Messtischblatt, 1937 r., skala 1:25 000, nr mapy 5476; b) stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 3. Radonia: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.

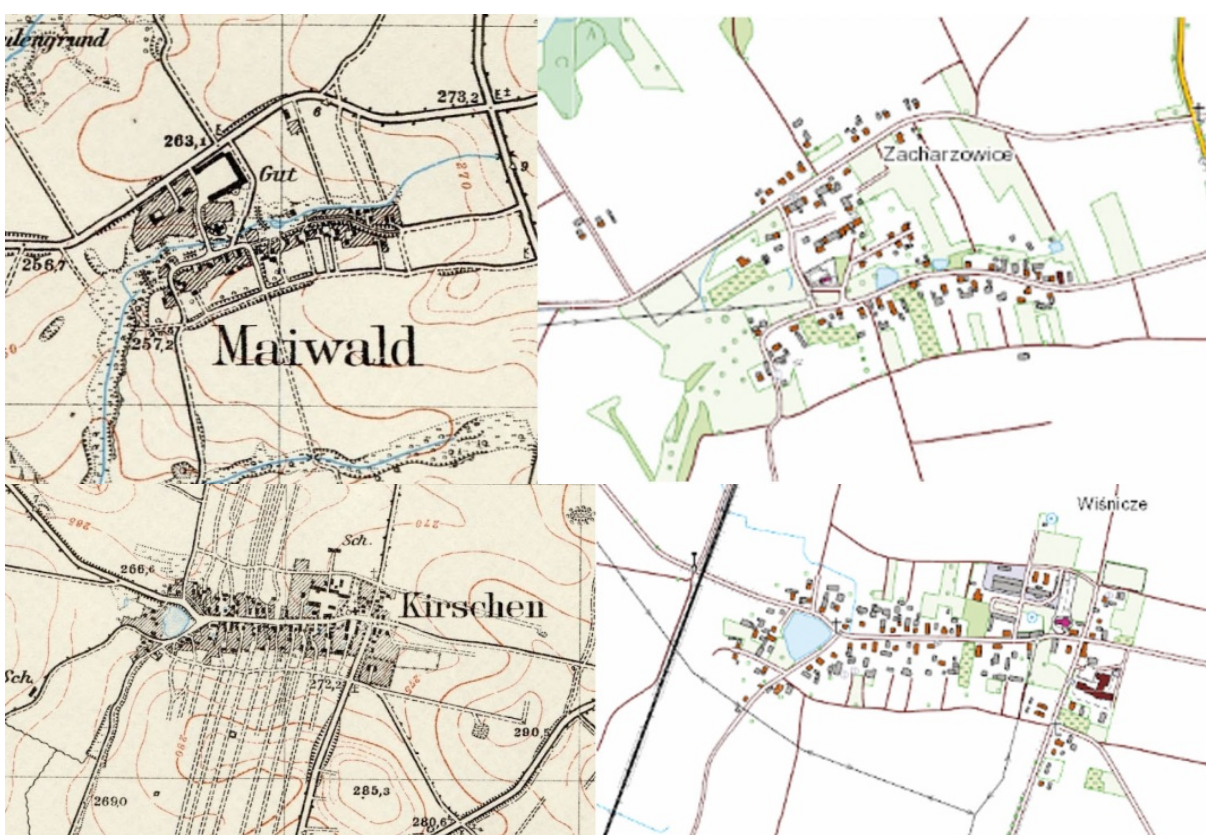
Ryc. 4. Sieroty: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 5. Świbie: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 6. Wielowieś: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 7. Wiśnicze: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.

Ryc. 8. Zacharzowice: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.

ARCHITEKTURA SAKRALNA

Architekturę sakralną na terenie gminy Wielowieś reprezentuje sześć kościołów w miejscowości Sieroty, Świbie, Wielowieś, Wiśnicze, Zacharzowice oraz dawna synagoga

w Wielowsi. Świątynie pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych.

Tabela 2. Obiekty sakralne na terenie gminy Wielowieś.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Sieroty	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych	ok. 1470 r., 1707 r., 1770 r.
2.	Świbie	Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa	1500 - 1698 r.
3.	Świbie	Kaplica p.w. św. Benigny	XVII w.
4.	Wielowieś	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	XV w., 1934 r.
5.	Wielowieś	Budynek dawnej synagogi	1763-1771 r.
6.	Wiśnicze	Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy	XVI w.
7.	Zacharzowice	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca	ok. 1580 r.

Sieroty. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych.

Pierwsze wzmianki odnośnie świątyni w Sierotach pochodzą z 1299 i 1447 r. Zgodnie z przekazami źródłowymi w XVI w. kościół znajdował się w rękach protestantów, do społeczności katolickiej powrócił dopiero w 1629 r. Sam obiekt budowany był w kilku etapach jako pierwsze powstało murowane prezbiterium w 1427 r., 30 lat później na przestrzeni 1456-1457 r. wybudowano nawę, najmłodszy element stanowi wzniesiona w 1775 r. wieża, wcześniejsza nie była związana bezpośrednio z bryłą kościoła, znajdowała się w sąsiedztwie obiektu.

Kościół położony jest na niewielkim wzniesieniu przy ul. Kościelnej, w centralnej części wsi. Całość założenia ogrodzona jest kamiennym ogrodzeniem. Obiekt powstał w konstrukcji mieszanej drewniano-murowanej, posiada wpływy w stylu gotyckim i barokowym. Kościół jednonawowy, orientowany, składa się z murowanego, zamkniętego trójbocznym prezbiterium z dostawioną wzdłuż jego północnej ściany zakrystią z przedsionkiem wzniesioną na planie wydłużonego prostokąta, szerszej postawionej na podmurówce nawy wykonanej w konstrukcji zrębowej w górnej części oszalowanej przy użyciu gontu, otoczonej w dolnej części przez przydaszki oraz dobudowanej od strony zachodniej trzykondygnacyjnej wieży wykonanej w konstrukcji słupowej. Dodatkowo od zewnątrz prezbiterium i zakrystia opięte są szkarpami. Zasadnicza część bryły nakryta jest dachem dwuspadowym, przechodzącym nad prezbiterium w wielopołaciowy, dodatkowo nad nawą znajduje się ośmioboczna latarnia z cebulastym hełmem, do której nawiązuje formą zwieńczenie wieży. Wewnątrz na uwagę zasługuje wsparty na dwóch toskańskich kolumnach chór muzyczny o faliście wygiętej balustradzie, prezbiterium i empora z prostym sufitem, w nawie sklepienie pozorne w formie zbliżone do koszykowego, w zakrystii sklepienie kolebkowe. Najcenniejszy element wystroju stanowi gotycka polichromia z 1470 r. zachowana do dziś w formie malowideł linearnych zdobiących ściany prezbiterium oraz boczne filary. Wnętrze w stylu barokowym z elementami gotyku oraz renesansu, wśród wyposażenia wyróżnia się dwukondygnacyjny, późnorenesansowy ołtarz główny z 1622 r., należy również zwrócić uwagę na XIX-wieczne neobarokowe ołtarze boczne oraz barokową ambonę z 1. połowy XVIII w.

Fot. 1. Sieroty. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Świbie. Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa. Pierwsza pisemna wzmianka mówiąca o wsi Świbie pochodzi z 1299 r. i dotyczy konsekracji pierwotnego kościoła pw. św. Mikołaja. Obecny

kościół został wybudowany ok. 1500 r. W latach 1578-1629 budowla służyła jako zbór protestancki, katolicy zaś należeli do parafii w Toszku.

Kościół znajduje się w centrum wsi przy ulicy Głównej. Zbudowany z kamienia łamanego pochodzącego z kamieniołomów w Świbiu i cegły. Nawa główna ma kształt prostokąta, jest wyższa od prezbiterium, zapewne przekształcona w czasie odnowienia świątyni ok. 1822 r. Prezbiterium na rzucie zbliżonym do kwadratu. Od północy przylega do niego zakrystia z przedsionkiem, nad którą znajduje się łoża kolatorska. Pochodzi ona prawdopodobnie z XVIII w. i jest otwarta do wnętrza przezroczem o łuku koszowym. Pod prezbiterium mieści się krypta grobowa. Chór muzyczny murowany z 1881 r. Od zachodu do kościoła przylega kwadratowa, neogotycka wieża z kruchtą w przyziemiu, pochodząca z I poł. XIX w.

Fot. 2. Świbie. Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Świbie. Kaplica p.w. św. Benigny. Kaplica wzniesiona w latach 1668-1669 jako kaplica dworska. Konsekrowana w 1671 r. Ufundowana przez ówczesnego właściciela wsi Jerzego Leonarda Colonnę, który ustanowił przy niej kapelana, pełniącego swoją posługę aż do 1792 r. Usytuowana w południowej części wsi, na wschód od głównej drogi. Kaplica orientowana, murowana z kamienia łamanego, z zewnątrz uzupełniona cegłą i otynkowana. Budowla jednonawowa, zamknięta absydą z pięcioma, półkolistymi, zamkniętymi oknami. W niszy, nad portalem znajduje się kamienna, późnogotycka płaskorzeźba św. Krzysztofa z 1515 r., wyrzeźbiona w piaskowcu. Nad kaplicą, znajduje się smukła wieżyczka, zwieńczona krzyżem. Kiedyś przy kaplicy znajdował się cmentarz. W 2001 r. odnaleziono relikwie św. Benigny, które uroczystie przeniesiono do kaplicy w dniu 6 sierpnia.

Fot. 3. Świbie. Kaplica p.w. św. Benigny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Wielowieś. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP. Pierwsze wzmianki odnotowujące funkcjonowanie parafii w Wielowsi pochodzą z księgi fundacyjnej biskupa wrocławskiego z 1305 r. Brak również ścisłych przekazów dotyczących czasu powstania kościoła. Jego istnienie w XIV w. potwierdzają dokumenty biskupa z 1335, 1376 i późniejszy z 1447 r.

Kościół zlokalizowany jest w centrum miejscowości, wśród słabo zagęszczonej, niskiej zabudowy mieszkalnej, w miejscu skrzyżowania wszystkich dróg wylotowych z Wielowsi. Otoczony murem kamiennym. Murowany, kamienno-ceglany, Mury wieży i nawy głównej grubsze od pozostałych. Orientowany, na planie zbliżonym do krzyża łacińskiego, z jedną nawą główną i szerokim transeptem, zamkniętym półkolistą absydą. Od zachodu oszkarpowana wieża na planie kwadratu. Pod wieżą kwadratowa kruchta. Absyda flankowana zakrystią i pomieszczeniem gospodarczym na planie kwadratu. Wszystkie dachy i helmy pokryte blachą miedzianą, szkarpy wieży pokryte dachówką karpiówką. Najstarszą częścią kościoła są: prostokątna nawa główna i trzypiętrowa wieża z dwoma skarpami przy wejściu głównym. Nawa poprzeczna, prezbiterium i chór pochodzą zaś z początku XX w.

Fot. 4. Wielowieś. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Wielowieś. Synagoga. Historia gminy żydowskiej w Wielowsi sięga najprawdopodobniej przełomu

XVII/XVIII w., czego materialnym potwierdzeniem jest ocalały cmentarz żydowski na skraju wsi, na którym najstarszy z zachowanych obecnie pochówków datowany jest na 1722 r. Z przekazów wynika również, że gmina w 1 poł. XVIII w. posiadała na terenie Wielowisi drewnianą synagogę, zastąpioną kilkadziesiąt lat później gmachem murowanym. Wg źródłowych wzmianek budowa murowanej synagogi rozpoczęła się w 1763 r., a w 1771 r. obiekt był już użytkowany. W 1875 r. ze względu na zły stan techniczny został rozebrany, a w jego miejscu w 1877 r. powstał nowy gmach wybudowany przez mistrza murarskiego H. Berlinera z Tarnowskich Gór. Datowanie zabytku jest zgodne z obecnym stanem badań nad typologią synagog oraz specyfiką ich formy i układu funkcjonalno-komunikacyjnego na przestrzeni wieków. O ile bowiem rzut i dyspozycję wewnątrz ocalałego obiektu, w tym uwzględnienie babińca i pomieszczeń towarzyszących w kompozycji bryły budynku, uznać można za rozwiązania typowe od czasów nowożytnych, o tyle zwieńczenie zach. partii synagogi wieżą z hełmem jest specyficzne dla tendencji XIX i pocz. XX w., związanych z prądami postępowymi w judaizmie, oddziałującymi również na architekturę synagog.

Budynek przestał być użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem na początku listopada 1938 r., w związku z wydarzeniami Nocy kryształowej. W wyniku odsprzedania budynku synagogi mieszkańcy wsi bezpośrednio przed pogromem, pomimo wskrzeszonego pożaru, budynek nie uległ zasadniczemu zniszczeniu przez SS-manów. Nakazem władz niemieckich nowy właściciel zobligowany był do usunięcia wszelkich elementów i symboli, w tym najprawdopodobniej wieży z hełmem zdobionym Gwiazdą Dawida, oraz wyposażenia wnętrza, świadczących o dotychczasowym sprawowaniu w budynku kultu religijnego. W 1939 r. obiekt zaadaptowano na magazyn zboża, w efekcie czego poddany został dalszym, znaczącym przekształceniom. Przestrzeń dawnej sali modlitw została podzielona na trzy kondygnacje pomieszczeń magazynowych, zlikwidowano emporę babińca, przekształcono elewacje zewnętrzne włącznie z zamurowaniem historycznych otworów okiennych i drzwiowych, zniszczono część artykulacji elewacji frontowej, a całość na zewnątrz i wewnątrz ponownie otynkowano.

Budynek dawnej synagogi jest obiektem wolno stojący, zwrócony frontem ku zach., na planie prostokąta, w formie prostopadłościanu krytego niskim dachem czterospadowym, obudowanego od zach. i poł. wtórnymi dobudówkami, murowany z cegły, otynkowany, z cokołem licowanym wapiennymi ciosami. W zwartym rzucie i bryle obiektu czytelny jest historyczny podział na usytuowaną od wsch. wysoką salę modlitw dla mężczyzn oraz analogicznej wysokości, dwukondygnacyjną część zach. mieszczącą przedsionek, pomieszczenia towarzyszące gminy żydowskiej oraz babiniec z emporą na piętrze. Obecny wygląd elewacji budynku jest efektem przekształceń dokonanych krótko przed i po wojnie, związanych z adaptacją na spichlerz, nadal jest jednak czytelna historyczna artykulacja elewacji w formie płaskich lizen, fryzów i profilowanych belkowań, a także lokalizacja pierwotnych otworów okiennych.

Wiśnicze. Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy. Kościół datowany na XVI w. Budowla usytuowana jest we wschodniej części wsi, przy kościele znajduje się cmentarz, teren otoczony jest kamiennym murem. Kościół orientowany, pierwotnie protestancki, na rzucie prostokąta, z poligonalnie zamkniętym prezbiterium, z transeptem i wieżą w fasadzie. Między południowym ramieniem transeptu a prezbiterium położona jest zakrystia. Nawa i transept nakryte namiotowymi dachami. W krzyżu dachu ażurowa sygnaturka zwieńczona stożkowym hełmem. Naroża fasady i naroża wieży oszkarpowane. Wieża na rzucie kwadratu, nakryta dachem ostrosłupowym, poprzedzona aneksem kruchty, nakrytym dwuspadowo. Ściany murowane, gładko tynkowane.

Fot. 6. Wiśnicze. Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
 Fot. 7. Zacharzowice. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Zacharzowice. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca. Kościół wybudowany około 1580 r., usytuowany w centralnej części wsi, przy skrzyżowaniu dróg. Działka wyznaczona drewnianym ogrodzeniem z sztachet, z metalową bramką. Kościół otoczony cmentarzem. Drewniany, konstrukcji zrębowej. W dolnej części nawy i prezbiterium - belki nieociosane, w górnej części ściany podbite gontem. Wieża o konstrukcji drewnianej, słupowej, podbita gontem, wewnątrz szalowana deskami. Nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu, prezbiterium węższe, zamknięte trójbocznie, z prostokątną zakrystią od północy. Bryła harmonijna, rozczłonkowana. Poszczególne części kościoła o zróżnicowanej wysokości. Kościół leży na szlaku Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego. W latach 2011- 2012, poddany został renowacji.

CMENTARZE

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane według reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Tabela 3. Cmentarze występujące na terenie gminy Wielowieś.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1	Sieroty	Cmentarz rzymskokatolicki przy kościele parafialnym p.w. Wszystkich Świętych	XV w.
2	Sieroty	Cmentarz rzymskokatolicki	XIX w.
3	Świbie	Cmentarz rzymskokatolicki przy kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa	XVI w.
4	Wielowieś	Cmentarz żydowski (kirkut)	XVII/XIX w.
5	Wielowieś	Cmentarz rzymskokatolicki przy kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP	XV w.
6	Wielowieś	Cmentarz rzymskokatolicki	XX w.
7	Wiśnicze	Cmentarz rzymskokatolicki przy kościele parafialnym p.w. Św. Trójcy	poł. XVI w.
8	Zacharzowice	Cmentarz rzymskokatolicki przy kościele parafialnym p.w. św. Wawrzyńca	XVI w.

Na terenie gminy Wielowieś występuje kilka cmentarzy. W większości są to cmentarze rzymskokatolickie położone w sąsiedztwie kościołów parafialnych, z XV, XVI w.

Godnym uwagi jest cmentarz żydowski w Wielowsi. Powstał pod koniec XVII w., należy do najstarszych kirkutów na terenie województwa śląskiego. Obok murowanej synagogi z XVIII w. stanowi on jeden z dwóch zabytkowych obiektów pozostawionych przez zamieszkujejącą tutaj niegdyś bardzo licznie społeczność żydowską. Na nekropolii do czasów współczesnych zachowało się ok. 200 macew, będących przykładem pięknego zdobnictwa nagrobnego. Najczęściej występującymi na nagrobkach płaskorzeźbami są

Fot. 8. Wielowieś. Cmentarz żydowski (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
 51

lwy, złamane rośliny lub świece, menory – wieloramienne świeczniki, ptaki, jelenie oraz misy i dzbany, stanowiące tradycyjne przejawy juda-istycznej symboliki żydowskiej. Cały cmentarz otoczony był kamiennym murem wzniesionym w 1749 r., który został rozebrany po 1945 r. Zachowały się z niego jedynie słupy, które podtrzymywały bramę. Pierwotnie przy wejściu znajdował się dom przedpogrzebowy, nie przetrwał on do naszych czasów. Najstarszy zachowany nagrobek, fundatora kirkutu Jonathana Blocha, pochodzi z 1722 r. Przed 1915 r. najstarszym nagrobkiem zachowanym in situ była nieistniejąca już dziś macewa Jitel córki Aszyka, zmarłej w marcu 1702 r. Ostatni pochówek miał tutaj miejsce w 1929 r. W 2003 r. mieszkańcy Wielowśi, z inicjatywy Grzegorza Kamińskiego, absolwenta Wydziału Historii Uniwersytetu Opolskiego, rozpoczęli prace porządkowe na cmentarzu.

ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE ORAZ ZABYTKOWA ZIELEŃ

Zespół w Dąbrówce. Zespół położony w centralnej części wsi. Składał się z części rezydencjonalnej z dworem (obecnie nie istnieje) oraz gospodarczej. Dwór został wzniesiony w 1808 r. z fundacji hrabiego Franciszka von Gaschin. W tym samym roku w miejscowości zbudowano również dworek myśliwski i oficynę ze stajnią (nie istnieje). W 1821 r. hrabia Leopold von Gaschin powiększył zespół dworski o spichlerz. Dwór został przebudowany na przełomie XIX i XX w. W 1945 r. budynek został poważnie uszkodzony i w latach 60. XX w. był już ruiną. Obecnie nie ma po nim śladu. Dwór był murowany z kamienia i cegły, potynkowany, wzniesiony na rzucie prostokąta, parterowy, dwutraktowy. Fasada (elewacja północna) była siedmioosiowa, z trzyosiowym ryzalitem.

Z zespołu do dzisiaj przetrwały:

- spichlerz z 1821r., z przylegającą do niego oborą z 1840 r. Budynki murowane z kamienia i cegły, pierwotnie potynkowane. Spichlerz wzniesiony na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem naczółkowym, o fasadzie pięcioosiowej, z nieznacznym centralnym ryzalitem, w nim brama zamknięta łukiem segmentowym, ponad którą tablica fundacyjna z 1821r. Obora parterowa, zbudowana na planie prostokąta, przykryta dachem siodłowym. Budynki wymagają prac remontowych.

- dworek myśliwski: budynek z 1808 r., zbudowany z kamienia i cegły, potynkowany, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. Fasada pięcioosiowa, z nieznacznym centralnym ryzalitem, w którym znajdował się portyk wgłębny. Elewacje boczne trzyosiowe. Budynek został gruntownie wyremontowany z całkowitym zatarciem cech stylowych. Obecnie dworek pełni funkcję mieszkalną.

Fot. 9. Dąbrówka: 1. Spichlerz; 2. Ortofotomapa skala 1: 2000; 3. mapa Messtischblatt, 1937 r., skala 1:25 000, nr mapy 5476.

Fot. 10. Radonia: 1. Pałac; 2. Czworak; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Zespół w Radoniach. Zespół położony w płd. - wsch. części wsi. Składa się z części rezydencjonalnej z pałacem i parkiem i części gospodarczej. Czytelny dawny układ przestrzenny zespołu. Budynki gospodarcze (czworak, stajnia, kuźnia) pochodzą z początku XX w. i obecnie pełnią funkcję mieszkalną i mieszkalno-gospodarczą. Pałac neoklasycy z ok. 1880 r., piętrowy, elewacja frontowa 9-osiowa z trójkątnym tympanonem nad ryzalitem, dach czterospadowy. Wokół pałacu występują pozostałości parku dworskiego o powierzchni ok. 0,5 ha z ok. 1880 r.

Zespół w Świbiu. Zespół położony w centralnej części miejscowości. Składa się z części rezydencjonalnej z pałacem i parkiem oraz części gospodarczej. Obecnie układ zespołu w dość dobrym stanie, dobrze widoczny w terenie.

Dwór usytuowany po wsch. stronie założenia, w jego centralnej części, wybudowany został ok. 1800 r. jako budynek klasycystyczny, następnie wielokrotnie przebudowywany. W 1850 r. dodano do niego pierwsze piętro, a około 1900 r. kolejną kondygnację. Po rozbudowie ujednolicono elewację budynku w stylu neogotyckim. Dwór murowany z cegły, potynkowany, wzniesiony na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym o niewielkim nachyleniu. Fasada pięcioosiowa z centralnym ryzalitem mieszczącym wejście, zwieńczonym schodkowym szczytem. Elewacje przebudowane, zachowały część cech stylowych: neogotycki gzyms wieńczący, sterczyny, nadokienniki. Układ wewnątrz dwutraktowy, częściowo przebudowany, na osi budynku przedsionek i klatka schodowa, pomieszczenia nakryte płaskimi stropami. Obok budynki gospodarcze dawnego folwarku, w tym spichlerz z XVIII w. i gorzelnia z 1854 r. oraz park krajobrazowy o powierzchni 1,95 ha z pocz. XIX w. Obecnie dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi i parkiem jest własnością prywatną.

Fot. 11. Świebie: 1. Pałac; 2. Spichlerz; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Zespół w Wielowsi. Zespół położony jest na zachodnim krańcu wsi. Składa się z części rezydencjonalnej z pałacem i parkiem po południowej stronie założenia oraz z części folwarcznej z budynkami gospodarczymi po północnej stronie założenia. Układ częściowo zatarty przez nowo pobudowane obiekty.

Pałac wzniesiony został w 1748 r. dla hrabiego Franciszka Karola de Verdugo, ówczesnego właściciela okolicznych włości. W latach 1850, 1911-1912, a następnie w latach 20-tych XX w., pałac był rozbudowywany przez kolejnych właścicieli. Prace budowlane prowadzono tu także w 1947 r. Budynek piętrowy, w kształcie litery "L", murowany z kamienia łamanego i cegły, otynkowany. Elewacja frontowa 7-osiowa, z nowszym 1-osiowym ryzalitem pośrodku. W elewacji frontowej ryzalit został wsparty na kolumnach, zaś z boku znajduje się portal wjazdowy z kartuszem herbowym hrabiego Verdugo. Część dachu pierwotnie była mansardowa. Obecnie dachy są siodłowe, kryte papą i gontem. Przy pałacu znajdowała się kuźnia, gorzelnia, gospoda, spichlerz (mleczarnia), stajnie dla koni barona oraz zabudowania obsługi pałacu. Istniał również ogród, sad oraz cieplarnię. Wokół pałacu znajdował się park o powierzchni 3,25 ha (niegdyś 10-hektarowy), w stylu angielskim. W 1950 r. pałac został przeznaczony na Ośrodek Zdrowia. W latach 2005-2006 wykonano gruntowny remont pałacu oraz przeprowadzono rewitalizację parku. Od 2008 r. mieści się tu Urząd Gminy Wielowieś. Część gospodarcza składa się z obiektów rozlokowanych wokół kwadratowego podwórza (obecnie teren porośnięty drzewami). Pochodzą one głównie z końca XIX w.

Fot. 12. Wielowieś: 1. Pałac; 2. Chlewnia; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Zespół w Wiśniczu. Zespół zlokalizowany w centrum miejscowości, po jej północnej stronie. Z zabudowy folwarcznej zachowały się obora, stajnia i dwa czworaki z początku XX w. Dwór usytuowany jest po zachodniej stronie założenia, wzniesiony w 1891 r. dla Rudolfa Schollera. Obiekt murowany z cegły, otynkowany, parterowy z użytkowym poddaszem i nakryty dachem mansardowym. Otoczony jest niewielkim parkiem w stylu angielskim o powierzchni 0,5 ha.

Fot. 13. Wiśnicze: 1. Dwór; 2. Czworak; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577.

OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

Odrębną grupę w krajobrazie kulturowym gminy Wielowieś stanowią obiekty tzw. małej architektury. Na omawianym terenie występują murowane kaplice architektoniczne (m.in. kaplica z 1920 r. w miejscowości Radonia, kaplica św. Jana Nepomucena z 1 poł. XIX w. w Sierotach, kaplica św. Jana Nepomucena z k. XVIII w. w Wielowsi, kaplica p.w. Matki Boskiej Bolesnej z 1765 r. i kapliczka p.w. św. Jana Nepomucena z 4 ćw. XIX w. w Wiśnicze) oraz krzyże kamienne lub drewniane na kamiennym cokole z figurą Matki Boskiej w niszy (m.in. Świbie - krzyż przydrożny z 1893 r.). Do najciekawszych zabytków należy kaplica p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Wiśniczu wpisana do rejestru zabytków po nr A/1014/22 z 18.02.1969 r. Kaplica datowana jest na ok. 1765 r., usytuowana na południe od wsi. Ołtarz z obrazem Pieta z połowy XIX w. oraz późnobarokowymi rzeźbami św. Jana i Pawła.

Fot. 14. 1. Radonia; 2. Sieroty; 3. Świbie; 4. Wielowieś; 5,6. Wiśnicze (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

OBIEKTY MIESZKALNE I GOSPODARCZE

Najstarsze zachowane do dnia dzisiejszego budynki mieszkalne z terenu gminy Wielowieś pochodzą prawdopodobnie z końca XIX w., jednakże większość powstała już w I połowie XX w. Są to głównie budowle ceglane, otynkowane, założone na rzucie prostokąta, zazwyczaj w układzie kalenicowym, jednokondygnacyjne z poddaszem (w partiach szczytowych poddasza najczęściej znajdują się dodatkowe pomieszczenia mieszkalne), nakryte dachami dwuspadowymi (część naczółkowymi) z pokryciem z dachówki cementowej. Detal architektoniczny w tej zabudowie jest niezwykle skromny i ma on zazwyczaj formę gzymsów, wydzielających część strychową od części mieszalnej oraz sfazowanych cokołów lub z rzadka prostych opasek okiennych.

Do ciekawych budynków należy:

- budynek mieszkalny przy ul. Głównej 25 w Wielowsi, dawna willa Schlesingera,
- budynek mieszkalny z 1911 r. przy ul. Głównej 57 w Wielowsi.
- budynek mieszkalny z początku XX w. przy ul. Gminnej 10 w Wielowsi
- budynek mieszkalny z XX w. przy ul. Szkolnej 1 w Wielowsi,
- willa z 1925 r. przy ul. Wiejskiej 49 w Zacharzowicach.

Fot. 15. 1. Wielowieś, ul. Główna 25; 2. Wielowieś, ul. Gminna 10; 3. Wielowieś, ul. Szkolna 1; 4. Zacharzowice, ul. Wiejska 49.

5.2.4 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ze względu na przepisy ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, a także ze względu na kodeks etyczny, nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

Na terenie gminy Wielowieś, znajdują się 4 zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków (Tabela nr 4). Są to zabytki, które stanowią wyposażenie kościoła w Świbiu oraz kościoła w Sierotach.

Tabela 4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wielowieś.

L.p.	Miejscowość	Obiekt
1	Świbie	1 element w kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa
2	Świbie	Figura św. Krzysztofa w kaplicy p.w. św. Benigny

3 i 4	Sieroty	2 elementy w kościele parafialnym p.w. Wszystkich Świętych
5	Wielowieś	wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP

5.2.5 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Wielowieś w ewidencji zabytków znajduje się 116 stanowisk archeologicznych, z tego 2 wpisane do rejestru zabytków (obydwa stanowiska znajdują się w miejscowości Świbie). Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

Obszar Gminy Wielowieś znajduje się na ośmiu obszarach AZP: 92-42, 92-43, 92-44, 93-42, 93-43, 93-44, 94-43, 94-44. Większość stanowisk archeologicznych to stanowiska wielokulturowe, na obszarze których wyróżniono materiał zabytkowy z różnych epok. Wszystkie stanowiska posiadają określoną chronologię.

Jednym z najistotniejszych stanowisk archeologicznych jest cmentarzysko w Świbiu, gdzie prowadzone były badania archeologiczne. Stanowisko to jest jedną z ciekawszych nekropolii kultury łużyckiej znajdujących się na obszarze Górnego Śląska. Reprezentuje ono schyłkową, halsztacką fazę tej kultury trwającej na obszarze Polski przez prawie całą epokę brązu i wczesną epokę żelaza. Podczas prac wykopaliskowych odkopano rozległy cmentarz o wielkości około 1 hektara, usytuowany na piaszczystej wydmie. Cechą charakterystyczną nekropolii jest współwystępowanie mieszanego obrządku pogrzebowego w postaci inhumacji i kremacji. W sumie zidentyfikowano 576 pochówków szkieletowych i ciałopalnych. Odsłonięte konstrukcje kamienne w postaci bruków i obstaw jam, a nawet pozostałości po drewnianych skrzyniach lub podkładkach, przyniosły nowe dane na temat zwyczajów obrzędowych łużyczan.

Prawie we wszystkich pochówkach szkieletowych zmarły ułożony był na wznak w pozycji wyprostowanej, z rękami wyprostowanymi wzdłuż tułowia (wyjątkowo ręce były skrzyżowane), z głową skierowaną w kierunku północnym. Natomiast groby ciałopalne występowały w postaci pochówku popielnicowego, gdy skremowane kości wsypywano najczęściej do jednego naczynia lub pochówku jamowego, gdy wysypywano je bezpośrednio do niewielkiej jamy.

Ważnym elementem praktykowanego rytuału było wkładanie do grobów zróżnicowanych i w wielu przypadkach licznych przedmiotów pochodzenia miejscowego, a także przedmiotów ekskluzywnych importowanych z innych grup kultury łużyckiej lub z obszarów wschodnio-alpejskich, północno-italskich oraz panońskich. Najliczniej występujące dary grobowe w postaci ceramiki

składały się z głównie z zestawu naczyń: garnek, misa i czerpak, układanych za głową zmarłego. Wiele grobów było bogato wyposażonych w kilka naczyń, którym towarzyszyły brązowe i żelazne ozdoby - diademy, naszyjniki, szpile o różnie ukształtowanych główkach, bransolety, nagołenniki. Rzadziej występowały narzędzia, a broń sporadycznie. Oczywiście wybór tych przedmiotów miał intencjonalne znaczenie podyktowane rytuałem i pośrednio uwarunkowane podziałem na płeć, wiekiem zmarłego oraz jego pozycją społeczną.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Wielowieś funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 26-42 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie gminy Wielowieś w rejestrze zabytków nieruchomych i archeologicznych znajduje się łącznie 17 obiektów (2 stanowiska archeologiczne, 15 obiektów nieruchomych z czego jeden obecnie nie istnieje).

Tabela 5. Zabytki nieruchome gminy Wielowieś wpisane do rejestru zabytków².

L.p.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Zakres ochrony	Nr rejestru zabytków
1.	Dąbrówka	Spichlerz	Obiekt	A/1313/2023 z 05.12.2023 r. (śląskie) 309/60 z 07.03.1960 r. (katowickie)
2.	Wielowieś	Dwór	Obiekt w ramach najbliższego otoczenia	372/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
3.	Wielowieś	Budynek dawnej synagogi obecnie budynek gospodarczy	Obiekt w obrębie murów zewnętrznych - zgodnie z planem	A/441/2015 z 23.02.2015 r. (śląskie)
4.	Wielowieś	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	Obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem (otoczenie chronione w ramach ogrodzenia, tj. teren całej działki ewid. nr 318/163, ark. mapy 8, obr. 0011 Wielowieś oraz fragmenty działki ewid. nr 319/164 i 162, ark. mapy 8, obr. 0011 Wielowieś)	A/1130/2023 z 13.02.2023 r. (śląskie) 371/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
5.	Wielowieś	Ogrodzenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Wielowiesi, wraz z dwiema bramami od strony pn. i zach. oraz prowadzącymi do nich schodami, zlokalizowane na działkach ewidencyjnych nr 162, 318/163 i 319/164	Ogrodzenie, wraz z dwiema bramami od strony pn. (od ul. Kościelnej) i zach. (od ul. Szkolnej) i prowadzącymi do nich schodami	A/1129/2023 z 08.02.2023 r. (śląskie)
6.	Wiśnicze	Kaplica pw. Matki Boskiej Bolesnej	Obiekt w ramach ogrodzenia	A/1014/22 z 05.07.2022 r. (śląskie) 1014/69 z 18.02.1969 r. (katowickie)
7.	Wiśnicze	Kościół parafialny pw. św. Trójcy	Obiekt w ramach ogrodzenia (tj. fragment działki 198/33) wraz z wyposażeniem wnętrza	A/1081/22 z 10.11.2022 r. (śląskie) 373/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
8.	Wiśnicze	Spichlerz plebański	Obiekt	A/1242/23 z 04.08.2023 r. (śląskie) 374/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
9.	Sieroty	Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	Obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza	A/1243/23 z 04.08.2023 r. (śląskie) 383/60 z 07.03.1960 r.; 10.12.1949 r. (katowickie)
10.	Świbie	Kościół parafialny pw. św. Św. Mikołaja i Krzysztofa	Obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza	A/1293/23 z 08.11.2023 r. (śląskie) 367/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
11.	Świbie	Kaplica pw. św. Benigny	Obiekt wraz z wyposażeniem	A/1113/23 z 12.01.2023 r. (śląskie) 368/60 z 10.03.1960 r. (katowickie)
12.	Świbie	Spichlerz dworski	Obiekt	A/519/2020 (śląskie) 370/60 z 10.03.1960 r.

² <http://wkz.katowice.pl/uslugi/rejestr-zabytkow/spis-obiektow-wpisanych-do-rejestru-zabytkow/rejestr-zabytkow-nieruchomych-a> stan na 8 stycznia 2024 r.

				(katowickie)
13.	Świbie	Zespół folwarczny, na który składają się: 1. Budynek administracyjny dóbr (zwany też pałacem) 2. Park 3. Budynki gospodarcze (magazynowe, inwentarskie i przemysłowe): - Pierzeja południowa: a) Spichlerz (wpisany do rejestru odrębną decyzją, nr A/370/60 z dn. 10.03.1960 r.) b) Lodownia (na tyłach pałacu) c) Stodoła I - Pierzeja zachodnia: d) Stodoła III e) Stajnia I - Pierzeja północna: f) Stajnia II g) Obora / stajnia 4. Układ przestrzenny zabudowy folwarcznej i administracyjnej, rozmieszczonej w czworobok wokół wewnętrznego dziedzińca.	Zakres wpisu do rejestru zabytków obejmuje zespół zabudowy oraz indywidualnie poszczególne budynki, które tworzą ten zespół. Ochronie konserwatorskiej podlegają: układ przestrzenny i wzajemne relacje zabudowy, gabaryty, bryły i wygląd zewnętrzny budynków oraz ich wnętrza.	A/519/2020 z 05.10.2020 r. (śląskie)
14.	Zacharzowice	Kościół filialny drewniany	Obiekt w ramach ogrodu wraz z wyposażeniem wnętrza	A/1177/23 z 21.04.2023 r. (śląskie) 381/60 z 07.03.1960 r.; 27.01.1950 r.; 02.05.1957 r. (katowickie)

Tabela 6. Zabytki archeologiczne gminy Wielowieś wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Stanowisko archeologiczne	Chronologia	Nr rejestru zabytków
1	Świbie	Stanowisko 16 i 16A AZP 92-43	Cmentarzysko – kultura łużycka	C/769/67 z 7.04.1967 r.
2	Świbie	Stanowisko 4 AZP 92-43	Cmentarzysko – okres rzymski	C/768/67 z 7.04.1967 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie

prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących zabytków ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Wielowieś została przyjęta zarządzeniem nr 182/2023 Wójta Gminy Wielowieś z dnia 5 września 2023 r. w sprawie zmiany zarządzenia nr 160/2019 Wójta Gminy Wielowieś z dnia 24 października 2019 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielowieś.

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera 78 zabytków nieruchomych oraz 116 stanowisk archeologicznych. Występują w niej zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego oraz zabytki znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze).

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Wielowieś przedstawiają poniższe tabele (7 i 8).

Tabela 7. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielowieś³.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Dawna funkcja obiektu	Adres	Rejestr zabytków	Data wpisu
1	Dąbrówka	budynek nieużytkowany	oficyna dworska (budynek nie istnieje)	ul. Główna 31	A/308/60	07.03.1960 r.
2	Dąbrówka	budynek gospodarczy	spichlerz dworski	ul. Główna, Dz. nr 53/3	A/1313/23	07.03.1960 r.
3	Dąbrówka	dwór- obiekt nie istnieje	dwór	ul. Główna 31		
4	Radonia	kaplica		ul. Główna, Dz. nr 396/240		
5	Radonia	budynek mieszkalno-gospodarczy	stajnia	ul. Zamkowa 2		
6	Radonia	budynek mieszkalny	pałac	ul. Zamkowa 4		
7	Radonia	budynek mieszkalno-gospodarczy	czworak	ul. Zamkowa 9-11-13-15-17-19		
8	Radonia	budynek gospodarczy	kuźnia	ul. Zamkowa, Dz. nr 54		
9	Sieroty	budynek gospodarczy	obora	ul. Kasztanowa 10		
10	Sieroty	budynek mieszkalno-gospodarczy	stodoła	ul. Kasztanowa 12		
11	Sieroty	cmentarz przy kościele paraf. pw. Wszystkich Świętych		ul. Kościelna, Dz. nr 140		
12	Sieroty	kościół paraf. pw. Wszystkich Świętych		ul. Kościelna, Dz. nr 140	A/1243/23	07.03.1960 r.
13	Sieroty	cmentarz rzymskokatolicki		ul. Ogrodowa, Dz. nr 125		
14	Sieroty	kaplica św. Jana Nepomucena		ul. Św. Jana przy nr 9, Dz. nr 198		
15	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	Dz. nr 7/10		
16	Świbie	budynek gospodarczy I	stodoła	Dz. nr 7/12		
17	Świbie	budynek gospodarczy II	obora	Dz. nr 7/12		
18	Świbie	budynek mieszkalny, przedszkole		ul. Główna 3		
19	Świbie	cmentarz rzymskokatolicki przy kościele paraf. pw. św. Mikołaja i Krzysztofa		ul. Główna, Dz. nr 94		
20	Świbie	kościół paraf. pw. św. Mikołaja i Krzysztofa		ul. Główna, Dz. nr 94	A/1293/23	10.03.1960 r.
21	Świbie	kaplica pw. św. Benigny		ul. Krzywa przy nr 7, Dz. Nr 258/150	A/1113/23	10.03.1960 r.
22	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	ul. Parkowa 2/1, 2/2		
23	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	ul. Parkowa 4/1, 4/2		
24	Świbie	budynek mieszkalny		ul. Parkowa 8		
25	Świbie	krzyż przydrożny		ul. Parkowa/ Boczna, Dz. Nr 327/108		
26	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	ul. Pocztowa 2/I, 2/II		
27	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	ul. Pocztowa 4		
28	Świbie	budynek gospodarczy I	stodoła III	ul. Słoneczna 5		
29	Świbie	budynek gospodarczy II	stajnia	ul. Słoneczna 5		

³Zarządzenie Nr 182/2023 Wójta Gminy Wielowieś z dnia 5 września 2023 r.

30	Świbie	budynek gospodarczy III	obora	ul. Słoneczna 5		
31	Świbie	budynek mieszkalny I	czworak	ul. Słoneczna 5		
32	Świbie	budynek mieszkalny II	pałac	ul. Słoneczna 5		
33	Świbie	budynek nieużytkowany	gorzelnia dworska	ul. Słoneczna 5	A/369/60	10.03.1960 r.
34	Świbie	komin przemysłowy	komin przemysłowy w zespole gorzelni	ul. Słoneczna 5		
35	Świbie	spichlerz	spichlerz dworski	ul. Słoneczna 5	A/370/60	10.03.1960 r.
36	Świbie	stajnia	stodoła I	ul. Słoneczna 5		
37	Świbie	budynek mieszkalny	czworak	ul. Słoneczna 10/I- 10/II		
38	Wielowieś	cmentarz żydowski (kirkut)		Dz. nr 53, 54		
39	Wielowieś	wozownia	wozownia	ul. Główna 1		13.03.2019 r. (zmiana)
40	Wielowieś	Urząd Gminy	dwór	ul. Główna 1	A/372/60	10.03.1960 r.
41	Wielowieś	budynek mieszkalny, bank spółdzielczy		ul. Główna 5		
42	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Główna 21		
43	Wielowieś	budynek NFZ	budynek mieszkalny, urząd gminy	ul. Główna 25		
44	Wielowieś	Gminny Ośrodek Kultury	Urząd Stanu Cywilnego, biblioteka	ul. Główna 47		
45	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Główna 57		
46	Wielowieś	budynek gospodarczy	obora	ul. Gminna 10		
47	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Gminna 10		
48	Wielowieś	plebania		ul. Kościelna 5		
49	Wielowieś	kaplica św. Jana Nepomucena		ul. Kościelna, Dz. nr 22		
50	Wielowieś	cmentarz rzymskokatolicki przy kościele paraf. pw. Wniebowzięcia NMP		ul. Kościelna, Dz. nr 318/163		
51	Wielowieś	kościół paraf. pw. Wniebowzięcia NMP		ul. Kościelna, Dz. nr 318/163	A/1130/23	10.03.1960 r.
52	Wielowieś	cmentarz rzymskokatolicki		ul. Młyńska, Dz. nr 78-27		
53	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Szkolna 1		
54	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Szkolna 10		
55	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Zamkowa 8		
56	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Zamkowa 9		
57	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Zamkowa 10		
58	Wielowieś	budynek mieszkalny		ul. Zamkowa 11		
59	Wielowieś	magazyn wielowiejskiej spółdzielni mleczarskiej	magazyn folwarczny	ul. Zamkowa 17		
60	Wielowieś	budynek mieszkalno-gospodarczy		ul. Zamkowa, Dz. nr 54		
61	Wiśnicze	kaplica pw. Matki Boskiej Bolesnej		Dz. nr 114	A/1014/22	18.02.1969 r.

62	Wiśnicze	cmentarz rzymskokatolicki przy kościele paraf. pw. Św. Trójcy		ul. Wiejska, Dz. nr 198/33		
63	Wiśnicze	kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena		ul. Wiejska, Dz. nr 198/33		
64	Wiśnicze	kościół paraf. pw. Św. Trójcy		ul. Wiejska, Dz. nr 198/33	A/1081/22	10.03.1960 r.
65	Wiśnicze	spichlerz plebański- ruina	spichlerz plebański	ul. Wiejska 1	A/1242/23	10.03.1960 r.
66	Wiśnicze	klasztor ss. Służebniczek Serca Jezusowego	budynek mieszkalny	ul. Wiejska 42		
67	Wiśnicze	budynek mieszkalny	dwór	ul. Wiejska 45		
68	Wiśnicze	budynek gospodarczy I	obora	ul. Wiejska 45		
69	Wiśnicze	budynek gospodarczy II	stajnia	ul. Wiejska 45		
70	Wiśnicze	budynek mieszkalny	czworak	ul. Wiejska 46		
71	Wiśnicze	budynek mieszkalny	czworak	ul. Wiejska 47		
72	Zacharzowice	willa		ul. Wiejska 48		
73	Zacharzowice	cmentarz rzymskokatolicki przy kościele paraf. św. Wawrzyńca		ul. Wiejska, Dz. nr 495/98		
74	Zacharzowice	kościół paraf. św. Wawrzyńca		ul. Wiejska, Dz. nr 495/98	A/1177/23	07.03.1960 r.
75	Wielowieś	budynek dawnej synagogi	synagoga	ul. Gminna 27, Dz. nr 330/53	A/441/15	23.02.2015 r.
76	Wielowieś	budynek mieszkalny w zespole dworsko-folwarcznym		ul. Zamkowa 16		13.03.2019 r.
77	Świbie	Zespół folwarczny w miejscowości Świbie przy ul. Słonecznej		ul. Słoneczna, działka nr 10/9	A/519/2020	27.10.2020 r.
78	Wielowieś	Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Wielowosi przy ul. Kościelnej		ul. Kościelna, Dz. nr 318/163	B/459/2023	10.03.2023 r.

Tabela 8. Stanowiska archeologiczne znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielowieś.

L.p.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości/na obszarze, obszar AZP	Chronologia	Funkcja
1	Czarków	1/9, AZP 92-44	IV- V okres epoki brązu	skarb brązowy
2	Czarków	2/10, AZP 92-44	V okres epoki brązu- okres halsztacki	cmentarzysko
3	Czarków	3/11, AZP 92-44	epoka kamienia	osada
4	Czarków	5/12, AZP 92-44	okres halsztacki ?	punkt osadniczy
5	Czarków	6/13, AZP 92-44	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
6	Czarków	7/14, AZP 92-44	pradzieje	śląd osadnictwa
7	Czarków	8/15, AZP 92-44	epoka kamienia X- XIII w. ?	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
8	Czarków	9/16, AZP 92-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
9	Czarków	4/17, AZP 92-44	epoka kamienia	osada
10	Kieleczka	1/25, AZP 92-44	średniowiecze nowożytność	punkt osadniczy punkt osadniczy
11	Kieleczka	2/26, AZP 92-44	kultura łużycka	punkt osadniczy
12	Kieleczka	3/27, AZP 92-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
13	Świbie	5/1, AZP 93-43	kultura łużycka okres wpłw. rzymskich pradzieje średniowiecze	osada ? osada osada osada
14	Świbie	6/2, AZP 93-43	pradzieje	punkt osadniczy
15	Świbie	17/3, AZP 93-43	wczesne średniowiecze	punkt osadniczy
16	Świbie	22/4, AZP 93-43	pradzieje	osada
17	Świbie	24/5, AZP 93-43	epoka kamienia X-XIII w. średniowiecze pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy śląd osadnictwa
18	Świbie	25/6, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
19	Świbie	28/7, AZP 93-43	epoka kamienia kultura łużycka późny okres rzymski pradzieje XIII- XIV w.	śląd osadnictwa osada ? osada ? osada ? osada ?
20	Świbie	29/8, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
21	Świbie	30/9, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy

22	Świbie	31/10, AZP 93-43	pradzieje ?	śląd osadnictwa
23	Świbie	32/11, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
24	Świbie	33/12, AZP 93-43	X-XIII w.	śląd osadnictwa
25	Świbie	34/13, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
26	Świbie	35/14, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
27	Świbie	36/15, AZP 93-43	pradzieje	punkt osadniczy
28	Świbie	37/16, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
29	Świbie	38/17, AZP 93-43	pradzieje? średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
30	Świbie	39/18, AZP 93-43	X- XIII w.	punkt osadniczy
31	Świbie	40/19, AZP 93-43	X-XIII w. średniowiecze	Śład osadnictwa punkt osadniczy
32	Świbie	41/20, AZP 93-43	neolit	śląd osadnictwa
33	Świbie	42/21, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
34	Świbie	43/22, AZP 93-43	późny okres rzymski pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
35	Świbie	44/23, AZP 93-43	X-XIII w. średniowiecze	śląd osadnictwa osada
36	Świbie	45/24, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
37	Świbie	46/25, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
38	Świbie	47/26, AZP 93-43	okres wpl. rzymskich ? pradzieje X-XIII w. średniowiecze	punkt osadniczy śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy
39	Świbie	48/27, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje X- XIII w.	punkt osadniczy śląd osadnictwa śląd osadnictwa
40	Świbie	49/28, AZP 93-43	pradzieje? średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
41	Świbie	50/29, AZP 93-43	późny okres lateński ? pradzieje X- XIII w.	śląd osadnictwa punk osadniczy śląd osadnictwa
42	Świbie	51/30, AZP 93-43	okres halsztacki	punkt osadniczy
43	Świbie	52/31, AZP 93-43	pradzieje ?	śląd osadnictwa
44	Świbie	53/32, AZP 93-43	okres wpl. rzymskich pradzieje X- XIII w.	punkt osadniczy śląd osadnictwa śląd osadnictwa

45	Wielowieś	1/33, AZP 93-43	neolit	śląd osadnictwa
46	Wielowieś	2/34, AZP 93-43	neolit?	śląd osadnictwa
47	Wielowieś	3/35, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje	punkt osadniczy śląd osadnictwa
48	Wielowieś	4/36, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
49	Wielowieś	5/37, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
50	Wielowieś	6/38, AZP 93-43	pradzieje? średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
51	Wielowieś	7/39, AZP 93-43	epoka kamienia pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
52	Wielowieś	8/40, AZP 93-43	pradzieje	punkt osadniczy
53	Wielowieś	9/41, AZP 93-43	neolit?	śląd osadnictwa
54	Wielowieś	10/42, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
55	Wiśnicze	1/43, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
56	Wiśnicze	2/44, AZP 93-43	pradzieje X-XIII w. ? średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
57	Wiśnicze	3/45, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
58	Wiśnicze	4/46, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
59	Wiśnicze	5/47, AZP 93-43	neolit pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
60	Wiśnicze	6/48, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje X-XIII w. średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
61	Wiśnicze	7/49, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje średniowiecze	cmentarzysko? punkt osadniczy punkt osadniczy
62	Wiśnicze	8/50, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
63	Wiśnicze	9/51, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
64	Wiśnicze	10/52, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
65	Wiśnicze	11/53, AZP 93-43	pradzieje	punkt osadniczy
66	Wiśnicze	12/54, AZP 93-43	pradzieje XIII w. ?	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
67	Wiśnicze	13/55, AZP 93-43	kultura łużycka	punkt osadniczy

68	Wiśnicze	14/56, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje	punkt osadniczy śląd osadnictwa
69	Wiśnicze	15/57, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
70	Wiśnicze	16/58, AZP 93-43	pradzieje wczesne średniowiecze średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
71	Wiśnicze	17/59, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
72	Wiśnicze	18/60, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
73	Wiśnicze	19/61, AZP 93-43	neolit? V okres epoki brązu/okres halsztacki	śląd osadnictwa punkt osadniczy
74	Błazejowice	1/62, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
75	Błazejowice	2/63, AZP 93-43	pradzieje X- XIII w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
76	Błazejowice	3/64, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
77	Błazejowice	4/65, AZP 93-43	pradzieje	śląd osadnictwa
78	Błazejowice	5/66, AZP 93-43	pradzieje? średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy
79	Błazejowice	6/67, AZP 93-43	XIV w.	skarb monet
80	Gajowice	1/81, AZP 93-43	epoka kamienia pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
81	Gajowice	2/82, AZP 93-43	średniowiecze	punkt osadniczy
82	Gajowice	3/83, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
83	Gajowice	4/84, AZP 93-43	epoka kamienia X- XIII w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
84	Gajowice	5/85, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
85	Gajowice	6/86, AZP 93-43	pradzieje	osada
86	Gajowice	7/87, AZP 93-43	okres wpływów rzymskich pradzieje	punkt osadniczy śląd osadnictwa
87	Gajowice	8/88, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
88	Sieroty	1/89, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje średniowiecze	cmentarzysko? śląd osadnictwa punkt osadniczy
89	Sieroty	2/90, AZP 93-43	epoka kamienia	śląd osadnictwa
90	Sieroty	5/91, AZP 93-43	mezolit? pradzieje	śląd osadnictwa punkt osadniczy

91	Sieroty	6/92, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje	punkt osadniczy śląd osadnictwa
92	Sieroty	7/93, AZP 93-43	pradzieje średniowiecze	punkt osadniczy punkt osadniczy
93	Sieroty	8/94, AZP 93-43	epoka kamienia pradzieje średniowiecze	śląd osadnictwa osada? osada?
94	Sieroty	9/95, AZP 93-43	kultura łużycka	osada
95	Sieroty	10/96, AZP 93-43	kultura łużycka pradzieje X-XIII w. średniowiecze	osada? osada? osada? osada?
96	Sieroty	11/97, AZP 93-43	kultura łużycka okres wpl. rzymskich X- XIII w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa punkt osadniczy
97	Sieroty	12/98, AZP 93-43	epoka kamienia pradzieje X-XIII w. średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy
98	Sieroty	13/99, AZP 93-43	wczesne średniowiecze do X w. X-XIII w. średniowiecze	śląd osadnictwa punkt osadniczy punkt osadniczy
99	Sieroty	14/100, AZP 93-43	kultura łużycka X- XIII w.	punkt osadniczy punkt osadniczy
100	Sieroty	4/101, AZP 93-43	epoka kamienia pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
101	Wielowieś	11/1, AZP 93-44	średniowiecze	punkt osadniczy
102	Wielowieś	12/2, AZP 93-44	średniowiecze	punkt osadniczy
103	Wielowieś	13/3, AZP 93-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
104	Wielowieś	14/4, AZP 93-44	epoka kamienia kultura łużycka	śląd osadnictwa punkt osadniczy
105	Wielowieś	15/5, AZP 93-44	kultura łużycka	śląd osadnictwa
106	Błazejowice	7/13, AZP 93-44	kultura łużycka	śląd osadnictwa
107	Sieroty	15/21, AZP 93-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
108	Sieroty	16/22, AZP 93-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
109	Sieroty	3/39, AZP 94-43	kultura łużycka	nieokreślona

110	Zacharzowice	5/44, AZP 94-43	neolit? kultura łużycka pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa nieokreślona
111	Zacharzowice	8/47, AZP 94-43	kultura łużycka? pradzieje	śląd osadnictwa nieokreślona
112	Sieroty	17/1, AZP 94-44	epoka kamienia wczesne średniowiecze /XII-I p. XIII w./	śląd osadnictwa osada
113	Sieroty	18/2, AZP 94-44	późne średniowiecze	śląd osadnictwa
114	Sieroty	19/19, AZP 94-44	epoka kamienia	śląd osadnictwa
115	Sieroty	20/20, AZP 94-44	pradzieje późne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
116	Zacharzowice	9/22, AZP 94-44	kultura łużycka	osada

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie gminy Wielowieś funkcjonują ośrodki kulturalne takie jak Gminny Ośrodek Kultury w Wielowsi. Został on powołany do życia uchwałą Gminnej Rady Narodowej nr XXIII-65/77 z dnia 28 listopada 1977 r. Gminny Ośrodek Kultury w Wielowsi jest instytucją kultury realizującą zadania w dziedzinie wychowania, edukacji i upowszechniania kultury, kultury fizycznej i rekreacji. Nadrzędnym celem jego działania jest pozyskiwanie i przygotowywanie środowiska do aktywnego uczestnictwa w kulturze i rekreacji oraz współtworzenie wartości kulturalnych. GOK podejmuje działania w zakresie:

- edukacji kulturalnej przez sztukę;
- tworzenia warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego;
- rozbudzanie zainteresowań wiedzą, sztuką, muzyką, plastyką i teatrem;
- rozpoznawanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych;
- zachęcanie mieszkańców gminy do aktywnego uczestnictwa w plenerowych imprezach kulturalnych.

Swoje statutowe cele Gminny Ośrodek Kultury w Wielowsi realizuje poprzez sieć placówek filialnych. W jego strukturach funkcjonuje aż osiem tego typu placówek, dzięki czemu zadania GOK wypełniane są na terenie całej gminy (filia w Wiśniczu, Zacharzewicach, Kieleczce, Raduni-Borowianie, Sierotach, Czarkowie, Gakowicach oraz w Świbiu). Do gminnego kalendarza imprez na stałe wpisały już przygotowywane przez GOK imprezy takie jak trzydniowe obchody Dni Wielowsi, Gminne Dożynki, Festiwal Gwary Śląskiej czy festyn „R jak Rodzina”. GOK w Wielowsi jest bardzo ważną instytucją integrującą środowisko lokalne, dbającą o kultywowanie dziedzictwa przeszłości gminy, a także spełniającą bardzo istotną rolę w promowaniu atrakcyjności gminy na mapie turystycznych i kulturalnych atrakcji.

Prężnie działają gminne organizacje społeczne: 5 Ochotniczych Straży Pożarnych, 4 Koła Gospodyń Wiejskich, 3 kluby sportowe, 4 orkiestry dęte i Stacja Opieki Caritas Diecezji Gliwickiej, które angażują się w działalność gminy. Koła Gospodyń Wiejskich nie tylko integrują społeczność lokalną, ale także aktywnie uczestniczą w życiu kulturalnym Gminy. Gmina Wielowieś prężnie działa także w dziedzinie sportu i kultury. Najlepszym tego przykładem są organizowane turnieje i zawody promujące aktywny tryb życia oraz uroczystości kulturalne dedykowane mieszkańcom gminy:

- Dożynki Gminne,
- Dni Wielowsi,
- Konkurs Gwary Śląskiej,
- Koncert Kolęd i Pastoralek.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy Wielowieś w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 9. Analiza SWOT Gminy Wielowieś.

MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • położenie gminy niedaleko aglomeracji śląskiej, • bogactwo terenów zielonych m.in. rezerwat Hubert oraz parki, • opracowane plany zagospodarowania przestrzennego gminy, • działalność Gminnego Ośrodka Kultury i Gminnej Biblioteki Publicznej, przekładająca się na dbałość o rozwój intelektualny mieszkańców, • przeprowadzone badania archeologiczne na cmentarzysku kultury łużyckiej w Świbiu, gdzie pozyskano wiele cennych zabytków, • charakterystyczny krajobraz kulturowo-przyrodniczy z czytelnymi pozostałościami gospodarki dworsko-folwarcznej (relikty założeń folwarcznych w miejscowości: Dąbrówka, Radonia, Świbie, Wielowieś, Wiśnicze), • drewniany kościół p.w. Wszystkich Świętych w Sierotach oraz drewniany kościół p.w. św. Wawrzyńca w Zacharzowicach znajdujące się na szlaku Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego, • aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, • odbywające się w gminie imprezy kulturowe: <ul style="list-style-type: none"> - Gminny Przegląd Jasełek, - Festyny letnie, pikniki, - Dni Wielowisi, - Dożynki Gminne, - Festiwal Gwary Śląskiej, - Festiwal piosenki i pieśni patriotycznej - Festiwal Kolęd i Pastorałek.
SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp., • przekształcenia w obszarze historycznych struktur osadniczych, powodujące "zatarcia" układu przestrzennego oraz zmianę skali zabudowy, • niska świadomość mieszkańców walorów własnej tradycyjnej architektury lokalnej, mogącej stanowić potencjał turystyczny, • brak kontynuacji tradycji budowlanych we współczesnym budownictwie, ujawniające się tendencje przebudowy istniejącej zabudowy historycznej zmieniającej charakterystyczne cechy tradycyjnego lokalnego typu budownictwa, • niewykorzystywanie regionalizmów, • niewystarczający stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia, • niewystarczająca wizualizacja obszaru (brak tablic informacyjnych, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych, punktów turystycznych). • niski poziom wydatków na ochronę dziedzictwa kulturowego.
SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki, • tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o walory środowiska kulturowego np. rozwój

agroturystyki, tradycyjnej turystyki weekendowej,

- prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych,
- organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
- wykorzystanie funduszy europejskich,
- rozwój organizacji pozarządowych,
- rozpowszechnianie imprez gminnych, w tym cyklicznych, przyciągających turystów,
- wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako doskonałego produktu turystycznego,
- kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej,
- rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa.

ZAGROŻENIA

- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych.
- wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych.
- niedostatek środków publicznych na rewitalizację.
- wprowadzanie elementów obcych- np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyki, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami,
- jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie- jedynie jako zasobu historycznego,
- brak środków finansowych na infrastrukturę;
- niska świadomość mieszkańców gminy na temat dotyczące skarbów kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących gminę.
- niski poziom uczestnictwa w kulturze,
- degradacja zabytków.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Wielowieś. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"**.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2020-2023* wyznaczono trzy główne priorytety oraz ich cele szczegółowe i działania. Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Szczegółowe zestawienie działań podjętych przez Gminę Wielowieś zostało zaprezentowane w rozdziale *11 - Realizacja i finansowanie przez gminie zadań z zakresu ochrony zabytków*.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2024-2027.

PRIORYTET 1 OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
1.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<p>1.1.1. Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ przegląd stanu technicznego obiektów, ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja, ✓ opracowanie planu remontów. <p>1.1.2. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.</p> <p>1.1.3. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>1.1.4. Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania.</p> <p>1.1.5. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>1.1.6. W przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego.</p> <p>1.1.7. Ochrona stanowisk archeologicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego, ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych.
1.2. Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<p>1.2.1. Wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w materiałach promocyjnych jako czynnika wpływającego na rozwój gminy.</p> <p>1.2.2. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych gminy oraz jej walorach turystycznych na stronie internetowej oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu.</p> <p>1.2.3. Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, rowerowych, których atrakcją są obiekty zabytkowe.</p> <p>1.2.4. Oznakowanie zabytków wraz z podaniem podstawowych informacji historycznych o obiektach, określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, w tym poprzez zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,</p> <p>1.2.5. Iluminacja świetlna najważniejszych zabytków gminy.</p>
PRIORYTET 2: BADANIA I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
2.1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	<p>2.2.1. Zadania dla Gminnej Ewidencji Zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np.

	<p>rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ zamieszczenie wykazu GEZ i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy. 2.2.2. Walka z samowolami budowlanymi.</p>
<p>2.2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i promocja walorów krajobrazowych gminy</p>	<p>2.2.1. Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. 2.2.2. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. 2.2.3. Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy. 2.2.4. Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. 2.2.5. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom, ludziom związanym z Gminą, itp. 2.2.6. Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Gminy. 2.2.7. Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. 2.2.8. Opracowanie internetowej Mapy Zabytków Gminy. 2.2.9. Aktualizacja internetowej bazy danych o obiektach posiadających wartość zabytkową znajdujących się na terenie gminy. 2.2.10. Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.</p>
<p>PRIORYTET 3: ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ GMINY W OPARCIU O DZIEDZICTWO KULTUROWE I WARTOŚCI KRAJOBRAZOWE I PRZYRODNICZE</p>	
<p>Kierunki działań:</p>	<p>Zadania:</p>
<p>3.1. Tworzenie oferty turystycznej uwzględniającej walory kulturowe i przyrodnicze terenu</p>	<p>3.1.1. Nawiązywanie współpracy z władzami powiatu i województwa w celu włączenia oferty turystycznej gminy w system o większym zasięgu. 3.1.2. Udział w targach turystycznych</p>
<p>3.2. Utworzenie systemu informacji turystycznej</p>	<p>3.2.1. Stworzenie systemu informacji wizualnej w formie tablic informacyjnych dotyczących najważniejszych obiektów historycznych i przyrodniczych znajdujących się na terenie gminy. 3.2.2. Opracowanie tablic informacyjnych dotyczących szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych i tras rowerowych wyznaczonych na terenie gminy. 3.2.3. Opracowanie przewodnika turystycznego uwzględniającego krajobraz kulturowy i przyrodniczy gminy. 3.2.4. Opracowanie folderów, informatorów i innych wydawnictw na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy.</p>

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - ✓ wpis do rejestru zabytków,
 - ✓ decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ✓ ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
 - ✓ ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - ✓ ustawa Prawo budowlane,
 - ✓ ustawa Prawo ochrony środowiska,
 - ✓ ustawa o ochronie przyrody,
 - ✓ ustawa o gospodarce nieruchomościami,
 - ✓ ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
 - ✓ ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.
- instrumenty finansowe:
 - ✓ korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
 - ✓ współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno prywatnego” (PPP).
- instrumenty społeczne:
 - ✓ prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Wielowieś,
 - ✓ edukacja kulturowa,
 - ✓ pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
 - ✓ współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- instrumenty koordynacji:
 - ✓ realizacja projektów i programów Gminy Wielowieś dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
 - ✓ współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
 - ✓ współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.
- instrumenty kontrolne:
 - ✓ aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
 - ✓ oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Wielowieś,
 - ✓ sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
 - ✓ monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
 - ✓ prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągnięcia celów wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś będzie monitorowany poprzez analizę stopnia ich realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Wielowieś, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programów Wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- ✓ bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ✓ ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ✓ ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ✓ ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ✓ ocenę aktywności placówek kulturalnych,
- ✓ ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ✓ ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ✓ ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;

- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu; - zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;

- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,

- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

1.1. Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz ze Starostwa Powiatowego w Gliwicach

Dotacje udzielane przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego dotyczą tylko obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Ww. instytucje mają możliwość zmiany uchwały dotyczącej finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, tak aby zawierała ona zapisy dotyczące finansowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Natomiast Starostwo Powiatowe w Gliwicach daje możliwość uzyskania dotacji na obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz na obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, co określa uchwała nr XXXVIII/290/2018 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu Gliwickiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

1.2. Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Gmina Wielowieś posiada uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, sposobu jej rozliczania oraz sposobów kontroli w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – Uchwała Nr XLIX/471/2023 rady Gminy Wielowieś z dnia 28 grudnia 2023 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XLIV/430/2023 Rady Gminy Wielowieś z dnia 15 czerwca 2023 r.

2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

2.1. Rządowy Program Odbudowy Zabytków (dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków)

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się z ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.

Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00 zł, do 500.000,00 zł i do 3.500.000,00 zł.

Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98 % wartości inwestycji.

Pełne informacje dotyczące naboru wniosków do programu wraz z instrukcją i ogłoszeniem o naborze znajdują się na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego.

2.2. Fundusz Termomodernizacji i Remontów (dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków)

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

2.3. Fundusz Kościelny (dotacje dla zabytkowych obiektów sakralnych)

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

2.4. Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;

2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

2.5. Program Kultura – Interwencje (dotacje dla instytucji zajmujących się kulturą)

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

2.6. Program „Infrastruktura kultury” (dotacje dla instytucji zajmujących się kulturą)

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

3.1. Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) (dotacje dla instytucji zajmujących się kulturą oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021- 2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

3.2. Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 (dotacje dla instytucji zajmujących się kulturą)

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

3.3. Kreatywna Europa 2021-2027 (dotacje dla instytucji zajmujących się kulturą)

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Wielowieś;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Wielowieś.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2024 - 2027 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie).

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy zadania:

2022 r.⁴

- ✓ Wydatki zrealizowane w ramach kultury i dziedzictwa narodowego - 1 029 530 zł +18,06% do roku 2021
- ✓ Dotacja podmiotowa dla domów i Ośrodków Kultury, Świetlic i klubów - 483 305 zł +28,88% do roku 2021

Działalność gminnego ośrodka kultury w 2022 roku: 70 imprez i działań kulturalnych, w których GOK był organizatorem lub współorganizatorem, w tym:

- ✓ 12 wydarzeń kulturalnych ukierunkowanych na integrację społeczno-kulturalną;
- ✓ 12 wydarzeń związanych z edukacją regionalną i ekologiczną
- ✓ 9 wydarzeń kierowanych w szczególności do najmłodszych mieszkańców
- ✓ 6 wydarzeń kierowanych w szczególności do najstarszych mieszkańców

⁴ Raport o stanie Gminy Wielowieś w 2022 r.

Największe imprezy kulturalne w 2022 r.:

- ✓ Dożynki gminy Wielowieś 2022 w Zacharzowicach 28.08.2022 r.
- ✓ XVII Festiwal Gwary Śląskiej 06.11.2022 r.
- ✓ Pikniki integracyjne w sołectwach czerwiec-wrzesień 2022 r.

Wydarzenia społeczno-kulturowe GOK w 2022 r.

Edukacja regionalna:

- ✓ 13 kwietnia - „Wielkanocny wywiad dla Radia Katowice” – członkowie KGW i chóru „Veni Cantare” na temat tradycji wielkanocnych;
- ✓ 26 maja - Sesja historyczna – Śląskie stroje ludowe – reprezentowanie naszej gminy wraz z uczniami SP Wielowieś na wydarzeniu kulturalnym na Zamku w Toszku;
- ✓ 28 sierpnia - Dożynki Gminy Wielowieś w Zacharzowicach;
- ✓ wrzesień - Żywe Lekcja Regionalizmu „Legends z Leśnej Krainy Górnego Śląska” – wystawa banerów i prac pokonkursowych z Leśnej Krainy Górnego Śląska;
- ✓ 8 grudnia - Żywa Lekcja Regionalizmu „Tydzień Kultury Śląskiej” – przeprowadzenie warsztatów dla uczniów SP Świbie;
- ✓ 5 listopada - Obchody Dnia Św. Marcina; 2
- ✓ 9 listopada - Cykl Żywych Lekcji Regionalizmu „PIPI po śląsku – warsztaty z lekturą szkolną i spotkanie autorskie z Rafałem Szymą.

Wystawy artystyczne:

- ✓ kwiecień - Konkurs manualny „Najpiękniejszy stroik wielkanocny”;
- ✓ 8 marca - „Śląskie stroje kobiece” - wystawa autorska plakatów z okazji Dnia Kobiet;
- ✓ 2 listopada - Wystawa prac pracowni artystycznej „Kreatywni GOK - tematyka jesienna;
- ✓ 14 lutego - „Zakochani w KULTURZE” - wystawa plakatów z cytatami ONLINE;
- ✓ 21 lipca - Wystawa pejzaży Jacka Pydy;
- ✓ 21 lipca - Wystawa prac artystycznych amatorskich Mai Schuler;
- ✓ 10 października - „Kobieca odNOWA” wystawa prac fotograficznych Agnieszki Ciszewskiej;
- ✓ grudzień - Wizerunek Świętego Mikołaja wystawa pokonkursowa ONLINE

Festiwale, przeglądy:

- ✓ 3 listopada - XV Festiwal Gwary Śląskiej im. Marii Pańczyk Pozdziej - przesłuchania;
- ✓ 5 listopada - XX Ogólnopolski Festiwal Pieśni i Piosenki Patriotycznej - przesłuchania;
- ✓ 6 listopada - Uroczysta Gala XV Festiwalu Gwary Śląskiej;
- ✓ 26 listopada - Koncert laureatów XX Ogólnopolskiego Festiwalu Pieśni i Piosenki Patriotycznej;
- ✓ 10 grudnia - XX Międzynarodowy Festiwal Kołęd i Pastorałek Wielowieś/Dąbrówka 2022 – przesłuchania.

2021 r.⁵

W ramach działu wydatki zostały zaplanowane i podzielone na realizacje zadań związanych z funkcjonowaniem:

- ✓ Domów i ośrodków kultury, świetlic i klubów
- ✓ Bibliotek

Na dzień 01.01.2021 r. planowana kwota wynosiła łącznie 908 000,92 zł (w. bieżące: 840 587,89 zł, w. majątkowe: 67 413,03 zł). Na dzień 31.12.2021 r. wykonano łącznie 96,04% planu, tj. 872 046,53 zł. Wydatki bieżące to:

- ✓ dotacje w wysokości 705 000,00 zł
- ✓ wynagrodzenia i pochodne, których koszt to 2 275,00 zł

Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby:

⁵ Raport o stanie Gminy Wielowieś w 2021 r.

Środki przeznaczone na realizację zadań powyższych jednostek wynosiły wg planu 578 000,92 zł i zostały wykonane do kwoty 542 046,53 zł (93,78%). W ramach tej kwoty zrealizowano wydatki bieżące w wysokości 504 188,53 zł oraz wydatki majątkowe w wysokości 37 858,00 zł.

Wydatki bieżące to przede wszystkim dotacja dla Gminnego Ośrodka Kultury w Wielowsi w wysokości 375 000,00 zł. Ponadto pokryto koszty:

- ✓ obsługi pieca centralnego w świetlicy w Gajowicach (koszt 2 275,00 zł),
- ✓ energii i woda doprowadzanych do świetlicy w Gajowicach (koszt 611,78 zł),
- ✓ ułożenia kostki brukowej przy świetlicy w sołectwie Dąbrówka (koszt 13 735,19 zł),
- ✓ ubezpieczenie mienia (koszt 134,00 zł),
- ✓ wynagrodzeń (koszt 2 275,00 zł).

W ramach funduszu sołectkiego doposażono świetlice wiejskie oraz organizowano imprezy kulturalne na łączną kwotę 112 432,56 zł. Wydatki majątkowe pokryły koszty przekazania dotacji celowej dla Gminnego Ośrodka Kultury w Wielowsi na realizację zadania pn. "Konwersja cyfrowa domów kultury".

Biblioteki:

Na funkcjonowanie bibliotek planowano przeznaczyć 330 000,00 zł i kwotę tą przekazano w formie dotacji na bieżące utrzymanie biblioteki gminnej w Wielowsi oraz filii w Świbiu.

2020r.⁶

- ✓ Wydatki zrealizowane w ramach kultury i dziedzictwa narodowego – 803 256 zł
- ✓ Dotacja podmiotowa dla domów i Ośrodków Kultury, Świetlic i klubów - 278 000 zł

Działalność Gminnego Ośrodka Kultury w 2020 roku: 45 imprez kulturalnych, w których GCK było organizatorem lub współorganizatorem, w tym:

- ✓ 24 wydarzeń kulturalnych z obecnością mieszkańców.
- ✓ 21 wydarzeń w formie online w okresie obostrzeń związanych z sytuacją epidemiologiczną
- ✓ 16 wydarzeń kierowanych w szczególności do najmłodszych mieszkańców.
- ✓ 8 wydarzeń związanych z pielęgnowaniem historii i tradycji lokalnych.

Największe imprezy kulturalne w 2020 r.

- ✓ XV gala wojewódzkiego festiwalu kolęd i pastorałek 11.01.2020 r
- ✓ Wodzenie Niedźwiedzia ulicami Wielowsi 15.02.2020 r.

Inne wydarzenia kulturalne w 2020 r.:

- ✓ Cykl Żywych Lekcji Regionalizmu,
- ✓ Wystawa jaj wielkanocnych mieszkanki Wielowsi,
- ✓ Noc Muzeów,
- ✓ XVIII Ogólnopolski Festiwal Kolęd i Pastorałek Wielowieś/Dąbrówka 2020

⁶ Raport o stanie Gminy Wielowieś w 2020 r.

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 951, ze zm.).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 40, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2023, poz. 977, ze zm.).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 682, ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 877, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 1336, ze zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 344, ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 1662).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2023, poz. 571, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 887, ze zm.).
- 12) Ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (t. j. Dz. U. Nr 39, poz. 311 z pon. zm.).
- 13) Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.).
- 14) Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1597, ze zm.).
- 15) Ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1450).
- 16) Ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1356, ze zm.).
- 17) Ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 70, ze zm.).
- 18) Ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1774, ze zm.).
- 19) Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t. j. Dz. U. 2023, poz. 28, ze zm.).
- 20) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
- 21) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 2393).
- 22) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 164).
- 23) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 24) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 25) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 26) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017, poz. 1674).

- 27) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 28) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004, poz. 259).
- 29) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004, poz. 2153).
- 30) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011, poz. 510).
- 31) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.
- 32) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 33) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 34) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2022-2025.
- 35) Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" – Zielone Śląskie
- 36) Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+
- 37) Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego w perspektywie roku 2035
- 38) Strategia Rozwoju Gminy Wielowieś na lata 2022-2027
- 39) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś
- 40) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielowieś
- 41) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Wielowieś
- 42) Materiały udostępnione przez Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach.
- 43) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Wielowieś.
- 44) Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2020-2023.
- 45) Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2015-2018.

www.zabytek.pl
 www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
 www.nid.pl
 www.samorząd.nid.pl

Spis tabel, rycin i fotograf:

- Ryc. 1. Położenie Gmina Wielowieś (<https://gliwicki.e-mapa.net/>).
- Ryc. 2. Dąbrówka: a) mapa Messtischblatt, 1937 r., skala 1:25 000, nr mapy 5476; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 3. Radonia: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 4. Sieroty: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 5. Świbie: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 6. Wielowieś: a) mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 7. Wiśnicze: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.
- Ryc. 8. Zacharzowice: a) mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577; b) stan obecny, skala 1:10000.

Tabela 5. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielowieś.

Tabela 6. Obiekty sakralne na terenie gminy Wielowieś.

Tabela 7. Cmentarze występujące na terenie gminy Wielowieś.

Tabela 8. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wielowieś.

Tabela 5. Zabytki nieruchomości gminy Wielowieś wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 6. Zabytki archeologiczne gminy Wielowieś wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 7. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielowieś.

Tabela 8. Stanowiska archeologiczne znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielowieś.

Tabela 9. Analiza SWOT Gminy Wielowieś.

Fot. 1. Sieroty. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 2. Świbie. Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i Krzysztofa (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 3. Świbie. Kaplica p.w. św. Benigny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 4. Wielowieś. Kościół parafialny p.w. św. Wniebowzięcia NMP (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 5. Wielowieś. Budynek dawnej synagog (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 6. Wiśnicze. Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 7. Zacharzowice. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 8. Wielowieś. Cmentarz żydowski (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 9. Dąbrówka: 1. Spichlerz; 2. Ortofotomapa skala 1: 2000; 3. mapa Messtischblatt, 1937 r., skala 1:25 000, nr mapy 5476.

Fot. 10. Radonia: 1. Pałac; 2. Czworak; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Fot. 11. Świbie: 1. Pałac; 2. Spichlerz; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Fot. 12. Wielowieś: 1. Pałac; 2. Chlewnia; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1938 r., skala 1:25 000, nr mapy 5477.

Fot. 13. Wiśnicze: 1. Dwór; 2. Czworak; 3. Ortofotomapa skala 1: 2000; 4. mapa Messtischblatt, 1934 r., skala 1:25 000, nr mapy 5577.

Fot. 14. 1. Radonia; 2. Sieroty; 3. Świbie; 4. Wielowieś; 5,6. Wiśnicze (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Fot. 15. 1. Wielowieś, ul. Główna 25; 2. Wielowieś, ul. Gminna 10; 3. Wielowieś, ul. Szkolna 1; 4. Zacharzowice, ul. Wiejska 49.

UZASADNIENIE

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę obowiązek opracowania „Gminnego programu opieki nad zabytkami” uchwalanego przez Radę Gminy/Miasta na okres 4 lat.

Program opracowuje się na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym zgodnie z zakresem kompetencji.

Program opieki nad zabytkami ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2024 - 2027 został opracowany na zlecenie Urzędu Gminy przez Pracownię Archeologiczną "RELIKT" Judyta Nawrot - Bukowiec z siedzibą przy ul. Miejskiej 93/12B, 35-317 Rzeszów i pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony

Zabytków w Katowicach pismem nr K-NR.5120.1.2024.AP z dnia 23 maja 2024 r.

Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego. Treść programu jest załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały.

„Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś na lata 2024 - 2027 stanowiący załącznik nr 1 do uchwały znajduje się do wglądu w Biuletynie Informacji Publicznej U.G. Wielowieś.